

16. Politika spoljno-ekonomskih odnosa u funkciji stimulisanja privrednog razvoja

Struktura poglavlja

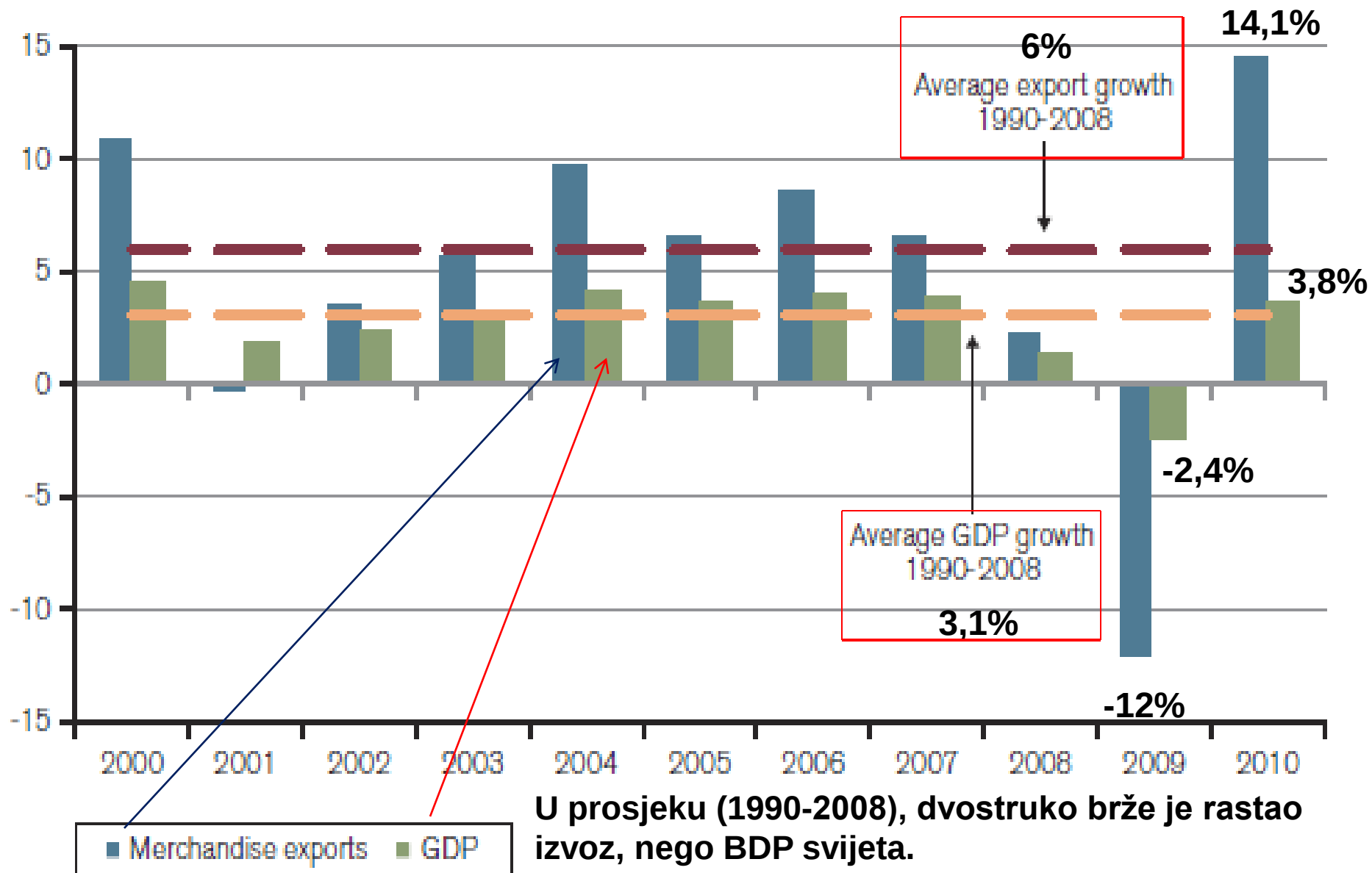
- 1. Rastući značaj spoljne trgovine u svijetu, trgovinska liberalizacija i uloga WTO**
 - 1.1. Oblici medjunarodnih ekonomskih transakcija
 - 1.2. WTO kao subjekt savremenog multilateralnog sistema
 - 1.3. Regionalna integracija u svjetskoj privredi
- 2. Makroekonomska medjunarodna konkurentnost**
- 3. Politika razvoja bazirana na supstituciji uvoza i politika izvozne promocije**
 - 3.1. Politika razvoja bazirana na supstituciji uvoza
 - 3.2. Politika izvozne promocije
- 4. Najvažniji instrumenti i mjere politike spoljnoekonomskih odnosa**
- 5. Spoljnotrgovinska politika male otvorene privrede**

1. Rastući značaj spoljne trgovine u svijetu, trgovinska liberalizacija i uloga WTO

- **Spoljna trgovina** je hronološki najstariji, a svakako i najmasovniji i najrazvijeniji oblik ekonomske saradnje jedne zemlje sa inostranstvom
- ST - privredna aktivnost koja podrazumijeva **razmjenu roba, usluga i proizvoda ljudskog duha** (intelektualne svojine) koja se obavlja između preduzeća iz različitih država
- Svjetska trgovina, dugoročno, **brže se povećava nego proizvodnja** u svijetu (mjerena rastom GDP)
- **Rast otvorenosti nacionalnih ekonomija i rastući trend medjunarodne razmjene**, iako ne sa istim efektom, podstiču i rast ukupne proizvodnje u nacionalnoj ekonomiji

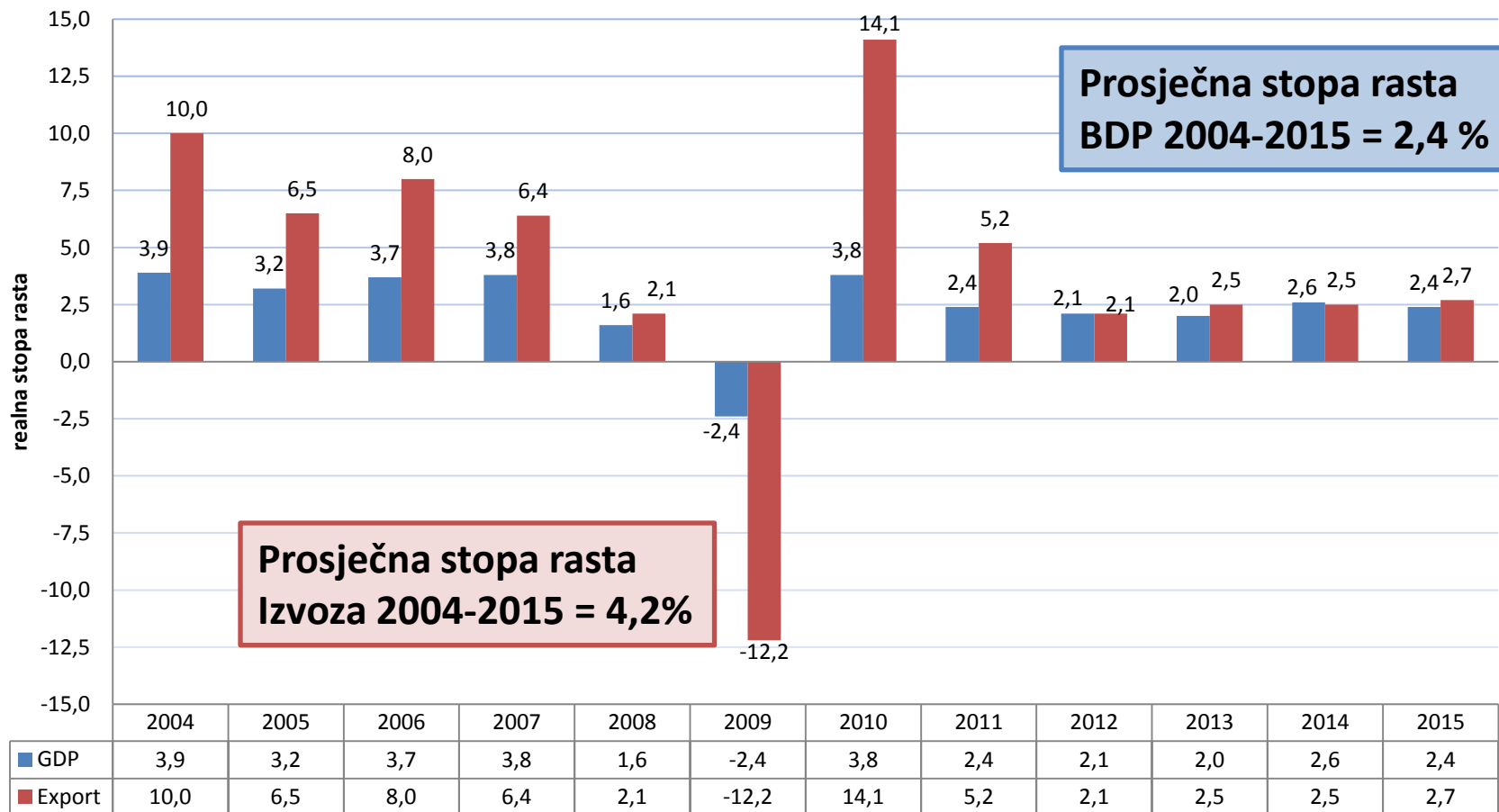
WTO Trade report 2011: Svjetski izvoz i GDP 2000-2010 (godišnje % promjene)

U prosjeku (1990-2008), dvostruko brže je rastao izvoz, nego BDP svijeta.

U krizi (2009), trgovina se snažnije smanjuje nego BDP, ali se i brže oporavlja (2010).

Prosječne stope rasta svjetske proizvodnje i trgovine (izvoza) u periodu 2004.-2015.

Multiplikovani ekonomski šokovi od 2011: Japan (Fukusima nuklearka, cunami, zemljotresi); poplave, suše, požari..nemiri u Sjevernoj Africi, kriza dugova u EU...
Nastavljaju se i u 2012-2015...

Najveći svjetski trgovci – zemlje

	IZVOZNICI	% u svjetskom izvozu, 2011, WTO	UVOZNICI	% učešća u svjetskom uvozu, 2011, WTO	Najveći svjetski izvoznici su Kina, SAD, Njemačka, Japan i Holandija. Slijede Francuska, Južna Koreja, Italija, Rusija, Belgija. Prvih petnest izvoznika pokrivaju oko 61% svjetske trgovine robama. Najveći svjetski uvoznici su SAD, Kina, Njemačka, Japan i Francuska. Slijede V, Britanija, Holandija, Italija, Južna Koreja i Hong-Kong (Kina). Prvih petnest uvoznika čine skoro 2/3 svjetskog uvoza u 2011. godini.
1	CH	10,4	US	12,3	
2	US	8,1	CH	9,5	
3	DE	8,1	DE	6,8	
4	JP	4,5	JP	4,6	
5	NL	3,6	FR	3,9	
6	FR	3,3	UK	3,5	
7	S.Korea	3,0	NL	3,2	
8	IT	2,9	IT	3,0	
9	RU	2,9	S.Korea	2,8	
10	BE	2,6	Hong-KongCH	2,8	
11	UK	2,6	CA	2,5	
12	HongKong	2,5	India	2,5	
13	CA	2,5	BE	2,5	
14	Singapore	2,2	ES	2,0	
15	SaudiArabia	2,0	Singapore	2,0	
	Other	39%	Other	36%	

Podsjećanje: 1980. godine

Kina je na listi svjetskih izvoznika bila na 30 mjestu, sa učešćem od 0,89% u uk.izvozu, a Njemačka je bila na 2. mjestu sa učešćem od 9,48%.

Prve su bile SAD sa učešćem od 11,09%, dok je Japan bio treći (6,4%).

EC, External sources of growth, Progress report on EU trade and investment relationship with key trade partners, EC Staff Working Document, Brussels, July 2012, p. 5-6

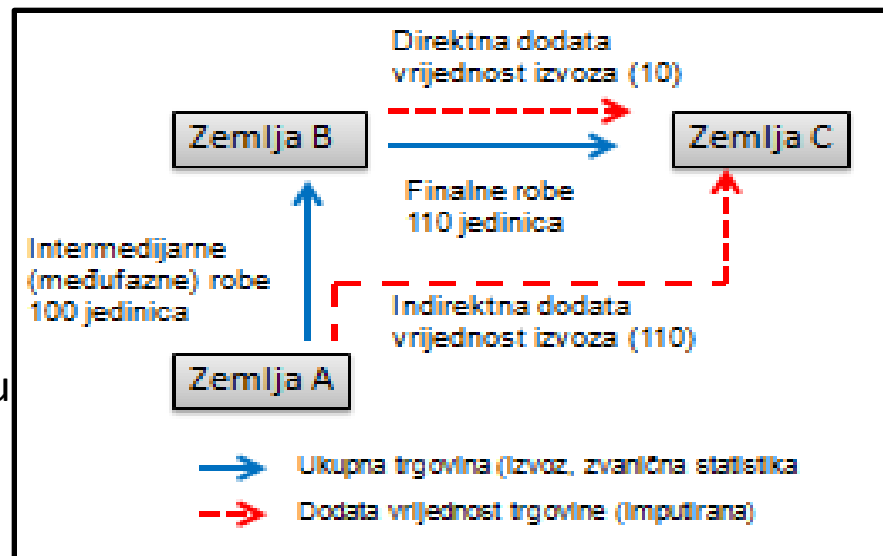
Nova organizacija proizvodnje duž globalnih kanala snabdijevanja pomjerila je ekon. granice i transformisala trgovinske relacije.

Npr. **njemački izvoz** je često integrisani izvoz i **čeških, belgijskih i poljskih** komponenti.

Značajan obim vrijednosti **kineskog izvoza** ima komponente koje se proizvode u **Evropi**. **Nokia smartphones** proizvode se u Kini, ali sadrže 54% EU dodate vrijednosti. Čak i **iPhone**, dizajniran u Kaliforniji i proizveden u Shenzhen-u u Kini ima 12% EU kontribucije.

Ista matrica postoji i kod mnogih drugih proizvoda od dječjih igračaka do putničkih aviona, što znači da se nacionalni izvoz i uvoz ne može više anaizirati samo iz uskog trgovinskog ugla, već se tome moraju dodati i **globalni kanali snabdijevanja**.

EU je najveći trgovinski blok u svijetu sa **22% ucesca u svjetskoj dodatoj vrijednosti**, što je više nego ucesce EU u globalnoj svjetskoj trgovini koristeći tradicionalnu trgovinsku statistiku WTO

POREĐENJE IZMEĐU UKUPNE TRGOVINE I TRGOVINE IZRAŽENE U DODATOJ VRIJEDNOSTI

Konvencionalno mjerenje trgovine odnosi se na izvoz između tri posmatrane zemlje, iznoseći ukupno 210, a u stvari je **samo 110 jedinica dodate vrijednosti generisano**. Konvencionalno mjerenje pokazuje da zemlja C ima trgovinski deficit od 110 sa zemljom B, te da nema trgovine sa zemljom A. Ako, umjesto toga, uključimo **KONCEPT DODATE VRIJEDNOSTI**, trgovinski deficit zemlje C sa zemljom B smanjuje se na 10 jedinica, a registruje se trgovinski deficit u odnosu na zemlju A od 100 jedinica.

Bazira se na razvoju koncepta vertikalne specijalizacije. Mjeri vertikalnu trgovinu kao sumu uvezenih međufaznih roba koje se direktno koriste kao inputi za proizvodnju za izvoz, inpute proizvedene u zemlji koji ulaze u proizvodnju za izvoz u drugim zemljama i izvoz koji je ponovo uvezen u zemlju porijekla te robe, ali kao proizvod za finalnu upotrebu. Dodata vrijednost trgovine definiše se kao **standardna trgovina minus vertikalna trgovina**.

Statičke i dinamičke koristi ST

- **Statička korist** nastaje pri otvaranju do tada zatvorene privrede koja je (dijelom neefikasno) proizvodila sve za svoje potrebe. Tada se izvozom mogu platiti jeftiniji uvozni proizvodi koji zamjenjuju neefikasno proizvođena domaća dobra. Time se moguća potrošnja u zemlji povećava.
- **Dinamičke koristi** nastaju iz neprekidnog poboljšanja upotrebe faktora proizvodnje (alokacije resursa) napuštanjem neefikasnih proizvodnji i ulaganjem resursa u najefikasniju upotrebu.

MT i ST

- Sveukupnost odnosa na jedinstvenom svjetskom tržištu predstavlja **međunarodnu trgovinu (MT)**, tj. ukupno kretanje trgovine između svih zemalja u svijetu, dok **spoljna trgovina (ST)** podrazumijeva trgovinu jedne zemlje sa svijetom, koju država može podsticati i odredjenim setom instrumenata ukupne spoljnoekonomske politike.

1.1. Oblici medjunarodnih ekonomskih transakcija

1. međunarodno kretanje **robe**, uključujući dugoročnu proizvodnu kooperaciju i poslovno-tehničku saradnju,
2. međunarodno kretanje **usluga**,
3. međunarodno kretanje **novca i kapitala**, uključujući i direktna ulaganja,
4. međunarodni **transfer tehnologije**
5. međunarodna migracija **radne snage**.

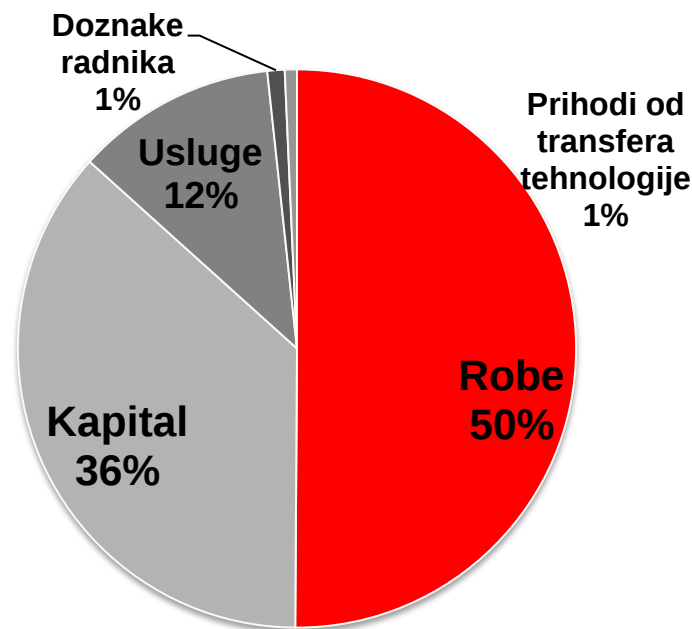

Međunarodne ekonomske transakcije (2005, mlrd \$ i %)

Roba	10.431	50,2
Kapital	7.575	36,5
Usluge	2.415	11,6
Doznake	200	1,0
Tehnologija	150	0,7
UKUPNO	20.771	100,0

Izvor: WTO, IMF, IBRD; BIS, UNCTAD

Robna razmjena, iako gubi u relativnom odnosu snaga, je još uvek značajnija od svih drugih oblika međunarodne ekonomske transakcije, sa učešćem preko 50% u 2005. godini.

Za sve zemlje je vazno da imaju **trajnu i stabilnu izvoznu orijentaciju**, da je izvoz ukomponovan kao neophodan faktor razvoja, da se u uvozu ne zapadne u pretjeranu zavisnost od drugih zemalja i da se održava ravnoteža u bilansu plaćanja sa inostranstvom .

Međunarodno kretanje robe

- **1. redovan (slobodan) izvoz i uvoz** - izvoz i uvoz međusobno su odvojeni regionalno i vremenski. Kupac kupuje slobodno gdje može da najjeftinije kupi, a prodaje tamo gdje može najpovoljnije da proda; (oko uk. 70% trgovine)
- **2. vezani poslovi** - specijalni spoljnotrgovinski aranžmani, kod kojih je izvoz vezan za uvoz ili obrnuto, kao što su:
 - **Kompenzacioni poslovi i barter poslovi**
 - **poslovi dorade, obrade i prerade;**
 - **reeksportni i tranzitni poslovi;**
 - **sajamski kompenzacioni aranžmani;**
 - **Malogranični promet i susjedni prekomorski promet**
 - **klirinški aranžmani**
 - **Specifični poslovi:**
 - **a) lizing aranžmani** - najčešće ugovara kroz zakup određene opreme, gdje se ista može i prodati nakon isteka ugovora. sadrži i tehnologiju upotrebe i primjene iznajmljene opreme
 - **b) franšizing poslovi** - poseban sistem poslovne saradnje, po kome davalac franšize ustupa primaocu, uz plaćanje adekvatne naknade, pravo da u svom poslovanju koristi njegovu robu (usluge), trgovinsko ime, znak pod tačno propisanim uslovima, know-how, goodwill. Najčešće je predmet prenosa i naplate tehnologije žig kao zaštićeno ime vlasnika franšize
- **3. dugoročna proizvodna kooperacija i poslovnotehnička saradnja** – liberalizovana potpuno; često i kroz projektni pristup za izgradnju velikih infrakturnih projekata; ovdje spadaju i BOT aranžmani, vremensko korišćenje objekata – time shering (turizam). Oko 15% ukupne trgovine;

Najpoznatije vrste usluga u međunarodnom prometu

- međunarodni **transport** robe, putnika i prenos pošte i vijesti,
- međunarodna špedicija,
- kontrola kvaliteta i kvantiteta robe,
- međunarodne bankarske usluge,
- međunarodno osiguranje,
- **turističke** usluge,
- izvođenje građevinskih radova u inostranstvu,
- **usluge trgovine** (posredništvo, zastupništvo, komisijon, slobodne carinske prodavnice – free shops),
- usluge marketinga, reklame i propagande,
- informative i štamparske usluge,
- naučno-istraživačke i razvojne usluge,
- računarski softver, oditorske i advokatske usluge,
- usluge iz oblasti zdravstva, obrazovanja, kulture i sporta,
- državne usluge (sudovi, pasoši, vize, lične karte, prijava i odjava boravka, lutrija i druge igre na sreću i sl.),
- ostale usluge.

Klasifikacija usluga po WTO

1. **Prekogranične usluge**, /Cross border supply- mogućnost da nerezidentni pružaoci usluga pružaju CBC usluge na teritoriji druge države - gde je pružalac u jednoj, a korisnik u drugoj zemlji (npr. poštanske, telekomunikacione usluge, uključiv Internet);
2. **Potrošnja u inostranstvu** /Consumption abroad – sloboda da rezidenti jedne države koriste usluge na teritoriji druge države/, potrošač usluge putuje u drugu zemlju da bi istu iskoristio: turizam, učenje, sportski događaji, kulturne manifestacije);
3. **Komercijalno prisustvo u inostranstvu** (Commercial presence – mogućnosti za strane pružaoce usluga da osnuju, rade ili prošire komercijalno prisustvo na teritoriji jedne države, u formi predstavništva, agencije ili posebnog pravnog lica/, gde se usluge pružaju preko organizacionih delova u drugim zemljama (trgovina, banke, osiguranje, građevinarstvo);
4. **Prisustvo fizičkih lica u inostranstvu radi pružanja usluga** /Presence of natural persons – ponudjena mogućnost za ulazak i privremeno prisustvo na teritoriji jedne države za strana fizička lica, kako bi ista pružila neku uslugu (razne vrste tzv. profesionalnih usluga).

Da se podsjetimo!

OBLICI MEĐUNARODNOG KRETANJA KAPITALA

1. STRANE DIREKTNE INVESTICIJE /FDI/

1. potpuno vlasništvo stranca koje nastaje ili potpuno novim investiranjem (tzv. **Green field investicije**) ili otkupom postojećih kompanija u inostranstvu (**Mergery and Aquisation**),
2. zajedničko ulaganje sa domaćim firmama u zemlji plasmana (**Joint Venture**), i
3. ulaganje kapitala u postojeća preduzeća koja ostaju većinsko vlasništvo zemlje domaćina
- ovdje spadaju i koncesije, BOT, time-sharing

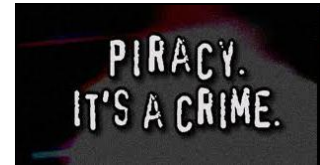
- ## 2. STRANE PORTFOLIO INVESTICIJE – investicije u više različitih oblika aktive, najčešće različitih vrsta HoV u posjedu individualnog investitora ili institucije (tržište kapitala, akcije i obveznice, akcije do 10% vlasništva),
- Izbor i struktura portfolija zavisi od očekivanog prinosa na pojedine oblike imovine (najčešće vrijednosnih papira), kapitalnih dobitaka i pripadajućih rizika. Pored većeg prinosa, osnovni razlog za formiranje portfolija, je i smanjenje rizika investiranja.

3. ZAJMOVI I KREDITI

1. **komercijalne banke,**
 2. **međunarodne finansijske institucije** (multilateralne zajmove odobravaju IMF, WB i regionalne banke), i
 3. **organizacije za finansiranje izvoznih poslova** (daju komercijalne i robne kredite)
- **Posebni oblici kreditiranja izvoza** su: lizing, faktoring (kratkoročno finansiranje) i forfeting (rokovi dospjeća diskontnih dokumenata su duži, najčešće od 6 mj. pa do 5, izuzetno 10 godina)

Medjunarodni transfer tehnologije

- Tehnološki izumi svode se na intelektualnu svojinu. U dijela **intelektualne svojine** (*Copyright*) spadaju **autorska prava** i tzv. **srodna prava**, te djela **industrijske svojine**.

Autorska prava	Srodna prava	Industrijska svojina
- književna djela i naučna djela, - grafička, likovna, skulptorska djela - djela primijenjene umjetnosti, - arhitektonska djela, - kompjuterski softver za sistem provajdera i softverske kuće	- prava interpretacije, - proizvodnja fonograma, - proizvodnja videograma, - proizvodnja raznovrsnih radio i TV emisija i - proizvođači baza podataka (informacija).	- patent, - industrijski žig, - industrijski dizajn (model, uzorak), - geografska oznaka porijekla proizvoda i - poslovne tajne (know-how).

Registracija (WIPO)

- **Patent** je pravo koje se priznaje za pronalazak iz bilo koje oblasti nauke.
- Postoji i tzv. **mali patent** odnosno tehnološka inovacija
- **Žig (brand, mark)** je simbol koji potrošaču prenosi poruku o proizvodu koji želi da kupi. Može biti riječ, slogan, logo, boja, miris ili kombinacija boja i zvukova. Njime se štiti originalnost, identitet i kvalitet proizvoda. Postao je nešto najvrednije što ugledne firme posjeduju: Microsoft, Coca-Cola, Marlboro, McDonalds, Nokia, Sony
- **Geografska oznaka porijekla**, kao i žig, prenosi poruku kvaliteta. One upoznaju kupce da je proizvod proizveden na određenom području i da potiče sa određenog lokaliteta (npr. Vina „Champagne“ ili „Qianti“, sir „Roquefort“) i da ima specifična svojstva, po kojima je taj proizvod prepoznatljiv.

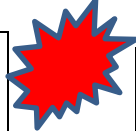

- **Industrijski dizajn** obuhvata modele i uzorke. Uslov za njihovo priznanje i zaštitu je da: budu novi, do tada nepoznati i neprimjenjivi, i – imaju mogućnost ekonomski korisne primjene u industriji.
- **Poslovne tajne (know-how, konsalting)** mogu biti informacije o novim proizvodima – uslugama, načinu organizacije i upravljanja, marketinškim strategijama, obuci kadrova. U sebe često uključuju informacije, crteže, CD romove, čipove za integrisana kola, hemijske smjese, recepture, biološki materijal. Sve dok ih ne patentira, vlasnik ih čuva kao **poslovnu tajnu**, koju unosno unovčuje (npr. proizvodnja Coca-Cole još uvijek se čuva kao stroga poslovna tajna).

Načini transfera tehnologije su najčešće u praksi:

- prodaja,
- Licenca (patenti se prodaju putem licence),
- Lizing (zakup),
- frašizing,
- inženjering,
- Koperacija – zajednička saradnja na proizvodnji komponenti koje se uključuju u jedan proizvod, a montaža se vrši kod jedog partnera,
- poslovno-tehnička saradnja,
- direktne strane investicije (uključiv i Joint Venture),
- Izvođenje investicionih radova,
- Konsalting (ustupanje *know-how-a*; prenos poslovnih iskustava koja proizilaze iz poslovne tajne),
- poklon.

Svjetska organizacija za intelektualnu svojinu (WIPO, 1967)

štiti:

1. književna, umjetnička i naučna djela,
2. djela koja izvide umjetnici putem fonograma, radija, televizije i satelita,
3. patentne pronalaskes u svim djelatostima,
4. naučna otkrića,
5. industrijske uzorke i modele,
6. fabričke, trgovačke i uslužne žigove, imena i nazive,
7. zaštitu od nelojalne konkurencije (zaštita poslovnih tajni i borba protiv piraterije)
8. sva druga prava povezana sa odnosima i interesima u oblasti industrije, nauke, književnosti i umjetnosti.

Trgovina robama

- Liberalizacija svjetske trgovine ostvaruje se kroz proces carinske erozije (smanjenje carinskih stopa) i ukidanje mjera necarinske zaštite (NTB)
- Rezultat te liberalizacije prvenstveno je **dinamičan rast međunarodne razmjene u posljednjih 50-ak godina** (proces ekonomske globalizacije, npr. tako se **prosječna carinska stopa** za industrijski sektor u razvijenim zemljama smanjila sa 40% u 1947. na 3% u 2000).
- Od 1947.godine, osnivanjem GATT-a, teče proces intenzivne **trgovinske liberalizacije**

Evidencija i praćenje spoljnotrgovinskog robnog prometa na primjeru Zajedničke carinske tarife EU (CET)

- CET je sastavljena od ukupnih carina koje se primjenjuju na uvoz na teritoriju Unije za proizvode porijeklom iz trećih zemalja. Zamjenjuje nacionalne tarife
- Sadržaj **zajedničke carinske tarife CET**- Kombinovana nomenklatura (CN) sa carinskom stopom i ostalim oporezujućim elementima i tarifnim mjerama sadržanim u **Integrisanoj tarifi Evropskih zajednica** (TARIC), kao i u ostalim komunitarnim odredbama.
- **Kombinovana nomenklatura (CN)** sadrži vrlo precizne liste svih vrsta roba koje mogu ući na teritoriju Unije (oko 5000 grupa proizvoda, u **98 poglavlja**, gotovo 10.000 tarifnih linija) i omogućava određivanje carina s obzirom na predviđenu stopu za svaku kategoriju proizvoda
- **CN se sastoji od:**
 1. carinske nomenklature Harmoniziranog sustava (HS - Harmonized Commodity Description and Coding System - sistem međunarodnih normi s nazivima i brojevima robe koja se razmjenjuje pod okriljem **Svjetske carinske organizacije (WCO)** – **6 brojeva HS**
 2. Komunitarnih podnaslova (Kombinovana nomenklatura) u skladu sa HS nomenklaturom, tj. «CN podnaslovi (combined nomenclature subtitles)», **6 brojeva HS + 2 CN**, i
 3. Preliminarnih odredbi, dodatnih zabiljeski u dijelovima ili poglavljima, te fusnota povezanih s podnaslovima kombinovane nomenklature (CN).

Primjer nomenklature CET-a do nivoa TARIC-a

HS Poglavlje	2 brojke	20 – Priprema povrća, voća, orašastih plodova ili drugih dijelova biljaka
HS Naslov	2 brojke	2003 – Gljive i tartufi, pripremljeni ili konzervirani, osim u octu ili octenoj kiselini
HS Podnaslov	2 brojke	2003 10 – Gljive iz porodice Agaricus
CN Podnaslov	2 brojke	2003 10 20 – ...privremeno konzervirano, u potpunosti kuhano
TARIC Podnaslov	2 brojke	2003 10 20 00

2003 10 20..... privremeno konzervirano, u potpunosti kuvano 18,4 + 191€ /100 kg/net

Od GATT-a do WTO-a

- GATT je međudržavni ugovor koji reguliše oblast međudržavne trgovinske saradnje
- General Agreement of Tariffs and Trade
- Ciljevi osnivanja GATT-a su:
 - podizanje životnog standarda,
 - obezbjeđivanje pune zaposlenosti,
 - obezbjeđivanje rastućeg realnog dohotka i efektivne tražnje,
 - povećanje upotrebe resursa,
 - proširenje proizvodnje i razmjene dobara
- Pregled ključnih postignuća GATT-a kroz runde:

Pregled ključnih postignuća GATT-a kroz runde pregovora

Godina u kojoj su se održavale runde pregovora o liberalizaciji trgovine	Br. učesnika	Oblast u kojima su vodjeni pregovori
1947. Ženeva	23	carine
1949. Anesi	13	carine
1951. Torki	38	carine
1956. Ženeva	26	carine
1960./1961. Ženeva, Dilon runda	26	carine
1963./1967. Ženeva, Kenedi runda	62	carine i antidamping
1973./1979. Ženeva, Tokijska runda	102	carinske, necar. mjere i sistemski sporazumi
1986./1993. Ženeva Urugvajska runda (okončanjem pregovora omogućeno osnivanje WTO=)	125	Carine, necarinske mjere, pravila o porijeklu, usluge, investiciona politika, IPR, rješavanje sporova, tekstil, poljoprivreda, osnivanje WTO
DOHA razvojna runda (Doha, Katar, Novembar 2001-...DDA		20 oblasti-AGRI,NAMA; usluge, IPR, pravila, rješavanje sporova

1.2 WTO KAO SUBJEKT SAVREMENOG MULTILATERALNOG SITEMA

- Rezultati Urugvajске runde pregovora izloženi su u Finalnom aktu, koji je potpisan **15. IV 1994. godine, u Marakešu.**
- **Finalni akt** se sastoji od Sporazuma o osnivanju Svjetske trgovinske organizacije (Agreement Establishing the WTO), Ministarske deklaracije i još 25 različitih odluka.
- Novoosnovana WTO je počela sa radom **1. januara 1995. godine.**
 - Finalni akt je potpisalo 111 zemalja
 - Sporazum o uspostavljanju WTO potpisalo 104 zemlje
 - Već početkom 1995. , Sporazum je ratifikovalo preko 80 zemalja
 - Među njima su bile: SAD, EU zemlje, Japan i Kanada.
 - Do jula 2008. , pravo članstva u WTO su stekle **153** države, dok **30** država ima status kandidata, 2012 – 157 članica
- WTO predstavlja **institucionalni pravni okvir multilateralnog trgovinskog sistema** u područjima carina i trgovine robama (GATT), uslugama (GATS) i trgovinskim aspektima intelektualne svojine (TRIPS)

Ciljevi WTO

The goal of the WTO is to help **producers, exporters and importers** to trade their products or services internationally with other member nations with a **minimum of trade disputes**. They try to improve the lives of the **consumers** of member nations by making more products **available** to them at a **cheaper cost through free (fair) trade**.

- WTO je osnovana sa ciljem da obezbijedi da se međunarodna trgovina odvija na slobodniji i predvidiv način
- Ciljevi koji su definisani Sporazumom o osnivanju WTO :
 1. povećanje životnog standarda,
 2. osiguranje veće zaposlenosti,
 3. stabilan rast realnih prihoda i efektivne tražnje,
 4. povećanje proizvodnje i spoljnotrgovinske razmjene roba i usluga,
 5. obezbjeđivanje održivog razvoja i zaštite životne sredine uz optimalno korišćenje svjetskih rezervi,
 6. ekonomski razvoj članica usklađen sa potrebama i interesima zemalja na različitim nivoima razvijenost i
- WTO postaje glavni konsultant za pitanja međunarodne trgovine

Načela funkcionisanja WTO

- 1. Klausula najpovoljnije nacije** (Most-favoured nation–MFN) – primjena MFN tretmana, tj. da se sve prednosti i povlastice dogovorene između jedne ili više država, moraju automatski priznati i svim drugim članicama WTO-a
- 2. Nacionalni tretman** (NT)– domaći i uvozni proizvodi moraju biti tretirani jednako, nakon ulaska na domaće tržište (isti tretman)
- 3. Postupna implementacija slobodne trgovine vrši se kroz pregovore:** snižavanje trgovinskih barijera je jedna od najznačajnijih mjera za podsticanje trgovine (Od stvaranja GATT-a bilo je 8 rundi pregovora , od 2001 deveta (Doha Development Agenda DDA)
- 4. Predvidljivost i transparentnost** – stabilnost i predvidljivost podstiču investicije, zaposlenost i konkurentnost (širi izbor robe i pristupačnije/nije cijene
- 5. Pravila nediskriminacije** -promovisanje fer konkurencije,MFN, NT
- 6. Podsticanje razvoja i ekonomskih reformi** – multilateralni sistem WTO-a doprinosi ukupnom razvoju

WTO uređuje pravila MT – pravni osnov

- Sporazum o osnivanju WTO prate aneksi:
- ANEKS 1
- **ANEKS 1A: Multilateralni sporazum o trgovini robama**
 - **Opšti sporazum o carinama i trgovini (GATT 1994)**
 - Sporazum o poljoprivredi
 - Sporazum o primjeni sanitarnih i fitosanitarnih mjera
 - Sporazum o tekstilu i odjeći
 - Sporazum o tehničkim preprekama trgovini
 - Sporazum o uslovima za strana ulaganja koji utiču na trgovinu
 - Sporazum o primjeni Člana VI Opšteg sporazuma o carinama i trgovini iz 1994.
 - Sporazum o primjeni Člana VII Opšteg sporazuma o carinama i trgovini iz 1994.
 - Sporazum o kontroli robe prije isporuke
 - Sporazum o pravilima o porijeklu robe
 - Sporazum o procedurama izdavanja uvoznih dozvola
 - Sporazum o subvencijama i kompenzatornim mjerama
 - Sporazum o zaštitnom sistemu
- **ANEKS 1B: Opšti sporazum o trgovini uslugama (GATS) i aneksi**
- **ANEKS 1C: Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine- TRIPS**
- ANEKS 2: Dogovor o pravilima i procedurama za rješavanje sporova
- ANEKS 3: Mehanizam ispitivanja trgovinskih politika
- ANEKS 4: Plurilateralni trgovinski sporazumi
- Sporazum o trgovini civilnim vazduhoplovima
- Sporazum o javnim nabavkama
- Međunarodni sporazum o mlijeku i mliječnim proizvodima (prestao da važi 1997)
- Međunarodni sporazum o goveđem mesu (prestao da važi 1997)
- Pored pobrojanog, pravnu podlogu WTO čine: osnovni pravni tekst tzv. “**Finalni akt**” koji uobličava rezultate Urugvajске runde pregovora (čini ga oko 60 sporazuma, dogovora i tumačenja), **Ministarske deklaracije** koje je donijela Ministarska konferencija kao najveći organ WTO i **detaljne liste koncesija (obaveza/ustupaka za robe i usluge) za svaku članicu pojedinačno**

Struktura WTO sporazuma

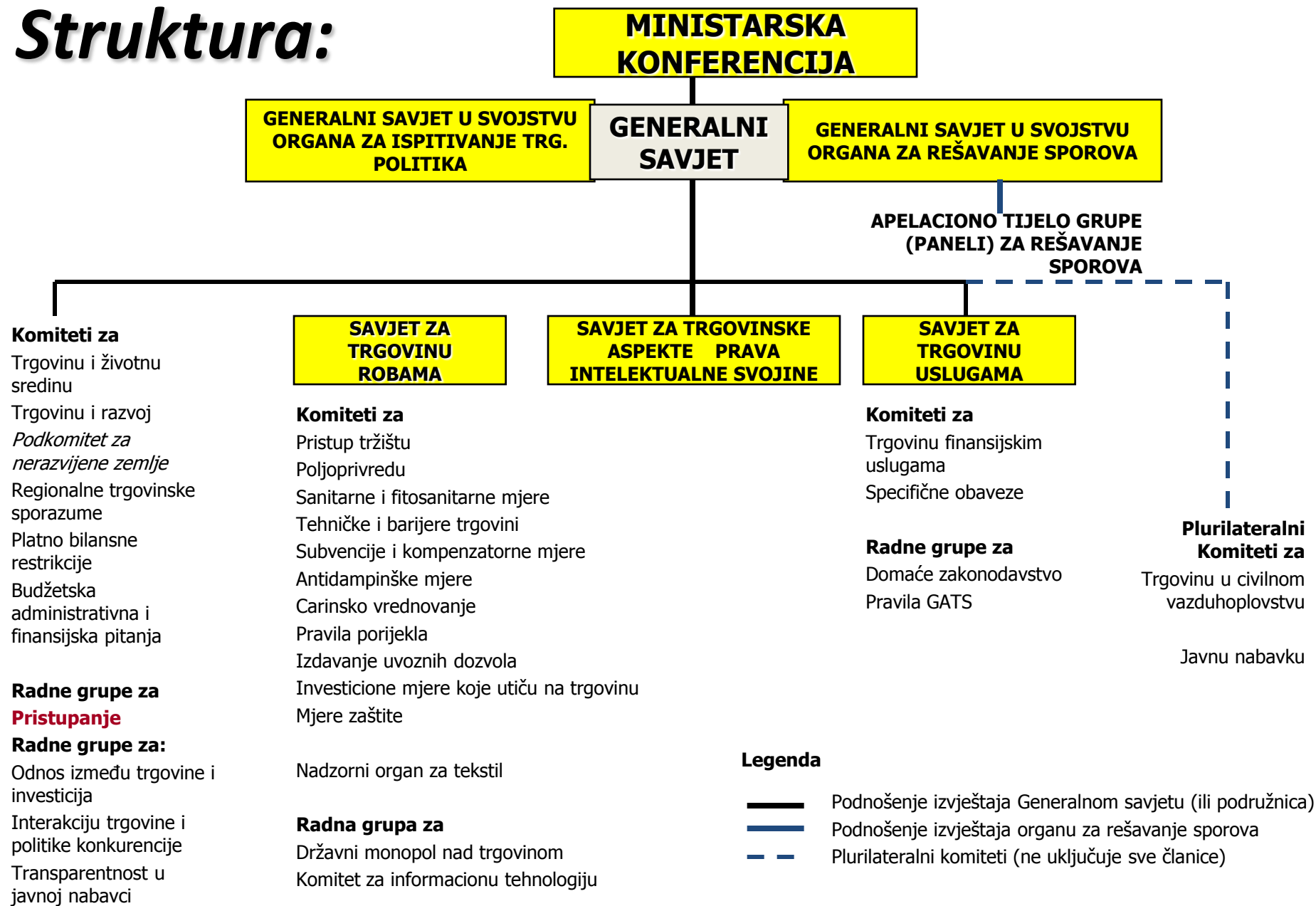
Krovni Sporazum	SPORAZUM O OSNIVANJU WTO-A		
	ROBE	USLUGE	INTELEKTUALNA SVOJINA
Osnovni principi	GATT	GATS	TRIPS
Sadržina sporazuma	I. MFN i koncesione liste II. NT i nekarinske prepreke (izuzetno) III. Proceduralna pitanja IV. Trgovina i razvoj	Opšti sporazum o trgovini uslugama I. 4 oblika pružanja II. Obaveze zemalja III. Nacionalni tretman...	Sa fokusom na zaštitu industrijske svojine
Dodatno	Ostali sporazumi koji regulišu trgovinu robama, sa pratećim aneksima	Aneksi koji se odnose na trgovinu uslugama	
Pristup tržištu	Liste koncesija u oblasti roba svih zemalja članica	Liste specifičnih obaveza svih zemalja članica (sa Listama MFN izuzeća)	
Rješavanje sporova	Dogovor o pravilima i procedurama za rješavanje sporova		
Transparentnost	Mehanizam ispitivanja trgovinske politike		

ORGANI WTO

- **Ministarska konferencija** – najviši organ WTO (1 u 2 god)
- **Generalni savjet** – zadužen za funkisanje WTO (1 u 2 mjeseca)
 - *Organ za rješavanje sporova (DSM)*
 - *Organ za ispitivanje trgovinskih politika*
 - Savjet za trgovinu robom (Council on Trade in Goods)
 - Savjet za trgovinu uslugama (Council on Trade in Services)
 - Savjet za trgovinske aspekte prava intelektualne svojine (Council on TRIPS - intellectual property)
- **Sekretarijat WTO** (adminsitracija, analizira kretanja medj. trgovine)
- **Glavni komiteti:** Komitet za trgovinu i razvoj, Komitet za platno-bilansne restrikcije i Komitet za budžetska, administrativna i finansijska pitanja. Komitet za trgovinu i prirodnu sredinu i Komitet za regionalne trgovinske sporazume; Komitet za elektronsku trgovinu

Struktura:

DONOŠENJE ODLUKA

- Odlučivanje **konsenzusom**, na Ministarskoj konferenciji i u okviru Generalnog savjeta
- Ukoliko se on ne može ostvariti, odluka se donosi **glasanjem**
- Za njeno usvajanje je potrebna dvotrećinska većina
- Primjenjuje se princip "**jedna zemlja – jedan glas**"
- Za neke odluke je potrebna tro-četvrtinska većina, a to su:
 1. odluke o oslobađanju članice WTO od pojedinih obaveza i
 2. odluke o povlačenju članice iz WTO, ako ona ne glasa za izmjenu Statuta WTO.

WTO

OBLAST DJELOVANJA

- WTO je međunarodna organizacija (nadrnacionalnog i multinacionalnog karaktera) koja upravlja multilateralnim sporazumima u oblasti:
 - robne trgovine (GATT),
 - trgovine uslugama (GATS) i
 - trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPs).
- WTO se ne bavi kontrolom privatnog biznisa
- WTO je regulator rada Vlada zemalja
- Razlika u odnosu na GATT

PREDNOSTI TRGOVINSKOG SISTEMA WTO

Osnovne prednosti članstva u WTO:

- 1. Održavanje mira**
- 2. Rješavanje sporova na konstruktivan i miran način**
- 3. Sistem zasnovan na pravilima, a ne na moći**
- 4. Smanjeni troškovi života**
- 5. Veći izbor i bolji kvalitet roba i usluga**
- 6. Spoljnotrgovinska razmjena povećava prihode**
- 7. Trgovina stimulira ekonomski rast i stvaranje novih radnih mjesta**
- 8. Osnovni principi čine sistem ekonomski efikasnijim i smanjuju troškove**
- 9. Sistem štiti vlade od zahtjeva za protekcionizmom**
- 10. Borba protiv korupcije**

WORLD TRADE ORGANIZATION

New WTO members in the period 2000-05

1. Albania /2000/
2. Croatia /2000/
3. Jordan /2000/
4. Oman /2000/
5. Georgia /2000/
6. Moldova /2001/
7. Lithuania /2001/
8. China /2001/
9. Chinese Taipei /2002/
10. Armenia /2003/
11. FYR Macedonia /2003/
12. Cambodia /2004/
13. Nepal /2004/
14. Saudi Arabia (2005)

2009,
2010..

New WTO Members after 2005

1. Viet Nam (2007)
2. Tonga (2007)
3. Ukraine (May 2008)
4. Cape Verde /July2008/

17 dec 2011
(potpisan ugovor,
pristupili tokom
2012)

Rusia
Montenegro
Samoa
Vanuatu

2008 / 128 + 25 = 153

2011 / 153+4= 157

2013 / 157+2 = 159

2014 / 159+1 = 160

2015 / 160+2 = 162

2016/162+2=164

2013

Laos; Tadžikistan

2014

Yemen

2015

Seychelles,
Kazakhstan

2016

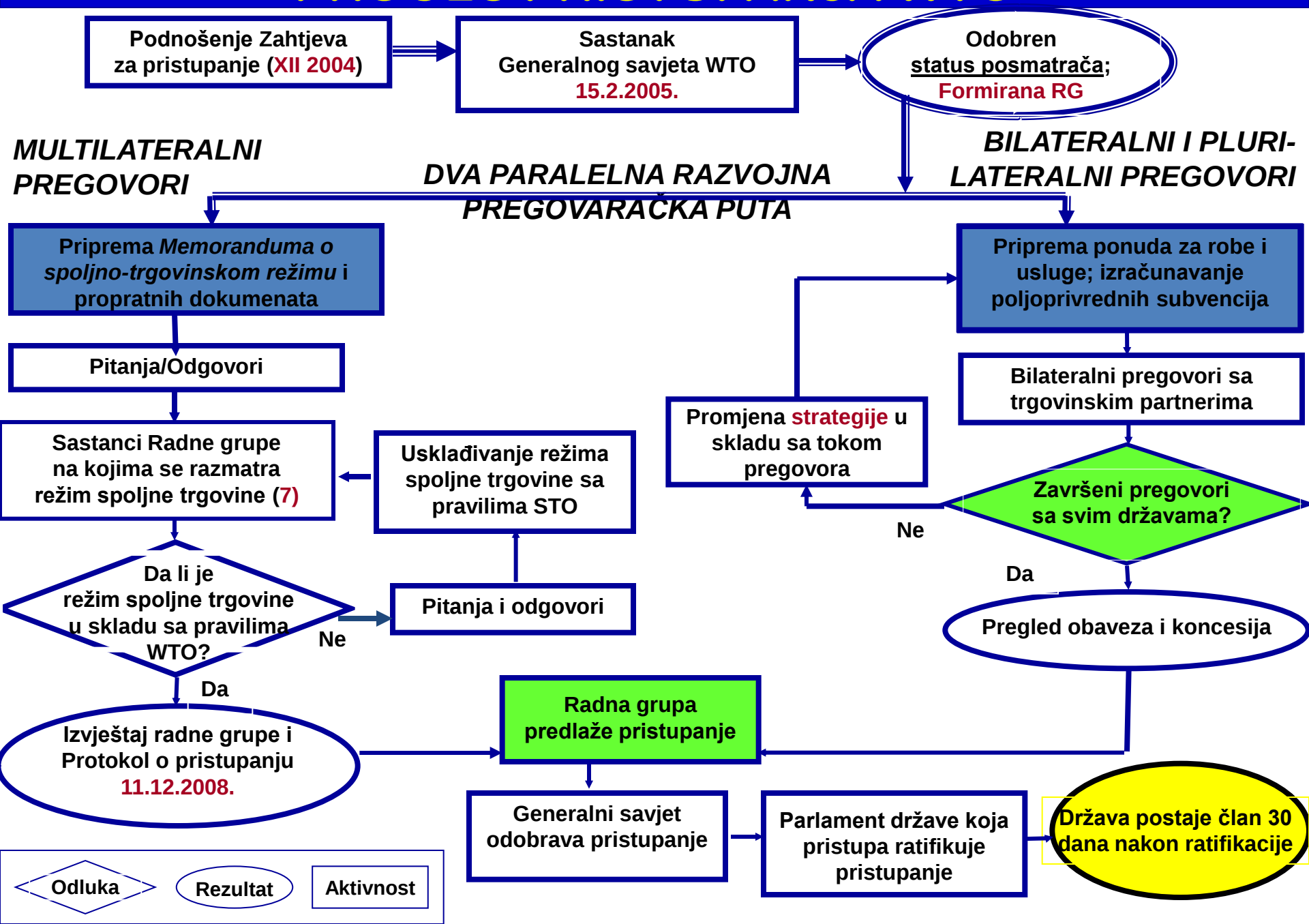
Afghanistan
Liberija

WTO ACESSION DYNAMIC

Rusija pregovarala od 1993-2011...Ukrajina pregovarala –14g, Kina (2001)-13g.

BJELORUSIJA pregovara od 1993...

PROCES PRISTUPANJA WTO

WTO carinske stope: inicijalne i krajne obavezujuće stope pristupa

Zemlja i datum	Finalne pobavezujuće stope u poljoprivredi	Finalne obavezujuće stope u nepoljoprivredi	Prosječne finalne obavezujuće stope	Tranzicioni period od inicijalnih stopa ulaska do finalnih obavezujućih stopa
	FBR AGRI	FBR NAMA	FBR Total	
Crna Gora (decembar 2008. prije blokade pristupanja od strane Ukrajine)	11,9%	4,6%	6,9%	5 godina
Crna Gora (decembar 2011, ugovorene FBR za pristup WTO-u, nakon dodatnih koncesija Ukrajini)	10,8%	4,3%	5,1%	10 godina (do 2022.)
Ukrajina (152. članica WTO, maj 2008)	10,6% (IBR 11,6%)	4,8% (IBR 4,9%)		5 godina (do 2013.)
Rusija (decembar 2011)	10,8% (IBR 13,2%)	7,3% (IBR 9,5%)	7,8% (IBR 10%)	10 godina
Makedonija (2003)	11,3%	-	6,9%	-
Albanija (2000)	9,4%	-	7%	-
Hrvatska (2000)	9,4%	-	6%	-

NAMA / non agriculture market acces, nepoljoprivredni proizvodi, industrija

17. Politika spoljno-ekonomskih odnosa u funkciji stimulisanja privrednog razvoja

Struktura poglavlja

1. **Rastući značaj spoljne trgovine u svijetu, trgovinska liberalizacija i uloga WTO**
 - 1.1. Oblici međunarodnih ekonomskih transakcija
 - 1.2. WTO kao subjekt savremenog multilateralnog sistema
 - 1.3. Regionalna integracija u svjetskoj privredi
2. **Makroekonomska međunarodna konkurentnost**
3. **Politika razvoja bazirana na supstituciji uvoza i politika izvozne promocije**
 - 3.1. Politika razvoja bazirana na supstituciji uvoza
 - 3.2. Politika izvozne promocije
4. **Najvažniji instrumenti i mjere politike spoljnoekonomskih odnosa**
5. **Spoljnotrgovinska politika male otvorene privrede**

1.3. Regionalne integracije u svjetskoj trgovini

- **Tipovi regionalnih sporazuma:**
- **ZONA SLOBODNE TRGOVINE /FTA/**, sporazumi između **dvije ili više** strana, u kojima se razmjenjuju recipročni carinski preferencijali (povlastice, tj. smanjenje carine). Svako svoju carinu prema trećima.
- **CARINSKE UNIJE /CU/**, definisane kao regionalni trgovinski sporazumi (RTAs) sa zajedničkom eksternom carinskom tarifom.
- FTA i CU su po prirodi **asimetrične**, tj. koje dozvoljavaju jednoj ili više strana (obično onim manje razvijenim ili ekonomijama u tranziciji) duži period tranzicije kako bi izvršile redukcije carinskih stopa.
- **WTO** – vodi registar svih oblika registrovanih regionalnih trgovinskih sporazuma, po vrsti ugovora:

WTO REGISTER OF REG.TRADE AGR. /RTAS/ AND PTA	2010	31.7.2013
Customs Union - CU	20	25
Economic Integration Agreement - EIA	77	119
Free Trade Agreement - FTA	157	220
Partial scope agreement - PSA		14
Preferential Trade Agreement -PTA (unilateral for LDCs)	12	25
GRAND TOTAL (IN FORCE)	266	379 RTAs in force /out of 575 notified for good and/or services

Principi formiranja FTA

(član XXIV GATT)

1. liberalizacijom trgovine unutar zone **SAMO NAJOSJETLJIVIJ PROIZVODI MOGU BITI IZUZETI**, (neki poljoprivredni proizvodi);
2. nakon stvaranja FTA, zemlje pristupnice nemaju pravo da primjenjuju veće carine i restriktivnije trgovinske mjere prema **trećim zemljama** u odnosu na uslove koji su važili prije formiranja ove zone.
3. Zone slobodne trgovine moraju **po pravilu biti recipročne** - jednaka korist *(UA na tome insistirala kod FTA u nov 2011, ali to podrazumijeva “značajno trgovinsko prisustvo”)*
4. Međusobne olakšice se odobravaju samo za **PROIZVODE PORIJEKLOM IZ ZEMALJA KOJE SAČINJAVAJU ZONU SLOBODNE TRGOVINE**. (po Protokolu o pravilima o porijeklu).
5. FTA ugovorima dozvoljena je primjena **SAMOZAŠTITNIH MJERA** u opravdanim slučajevima. (platnobilansnih teškoća, prekomjernog uvoza nekog proizvoda koji može izazvati poremećaj na domaćem tržištu i sl.)
6. FTA ugovori uređuju i druga pitanja koja se odnose na unutrašnje oporezivanje, državne monopole, pravila konkurencije, državnu pomoć, zaštitu intelektualnog vlasništva, antidampinške mjere.³⁹

2. Makroekonomska

međunarodna konkurentnost

- **STRUKTURNA MAKROEKONOMSKA MEĐUNARODNA KONKURENTNOST** (analiza nac.konk. iz ugla MT): udio u MT i analiza komparativnih prednosti, kao i njihov uticaj na samu privrednu strukturu.
- **MAKRO KONKURENTNOST** – sposobnost zemlje da nacionalne resurse specijalizuje u pravcu rasta realnog dohotka i standarda stanovništva, uz dobru makroekonomsku politiku
- **MIKROKONKURENTNOST** – sposobnost određene firme da učestvuje i pobjeđuje u svjetskoj ponudi konkretnog proizvoda (usluge)
- **INTEGRALNA KONKRETNOST** – uspješna firma, uz bankarsku podršku, čiji rad podržava efikasno organizovana država
- Vremenom, pored cijene, uvode se i **NECJENOVNI FAKTORI KONKURENTNOSTI** (kvalitet, asortiman, preferencije potrošača, način plaćanja, rokovi isporuke, servis..)
- **Recept konkurentosti** je povećanje kvaliteta proizvoda prilagođenog svjetskim standardima, produktivnosti i ekonomičnosti, organizacija nastupanja na tržištu, marketing i znanje kao faktor uspjeha
- **KONKURENTNOST U ST** - sposobnost prodavca (izvoznika) da osvaja spoljna tržišta, da se sa povoljnim uslovima proizvodnje i prodaje nametne zahtjevima stranih kupaca (potrošača) i da ih pridobije za kupovinu svojih, umjesto proizvoda drugih ponuđača – konkurenata.
- **KLASTER** – **geografski omeđena koncentracija proizvodnih i drugih komplementarnih djelatnosti radi povećanja konkurentosti u svijetu**

Prema definiciji OECD-a, konkurentnost je

- **MJERA SPOSOBNOSTI ZEMLJE** da u slobodnim i ravnopravnim tržišnim uslovima
- proizvede **ROBE I USLUGE** koje prolaze test međunarodnog tržišta,
- uz istovremeno zadržavanje i dugoročno povećanje realnog dohotka stanovništva.

Dakle, međunarodna konkurentnost nacionalne ekonomije je SPOSOBNOST ZEMLJE ZA IZVOZ, njena uspješnost u iskorištavanju prirodnih, materijalnih i ljudskih resursa u proizvodnji i u nastupu na tržištu, produktivnost, životni standard, ali čine je i MEĐUNARODNI UGOVORI I SPORAZUMI koje je zemlja potpisala, kao i pristup-članstvo u različitim MEDJUNARODNIM ORGANIZACIJAMA I INICJATIVAMA.

Ona je odraz sposobnosti njenih firmi da se uspješno uključe u MEO

Faktori konkurentnosti

1.FAKTORI NA STRANI PONUDE – obim asortiman, cijena, kvalitet, trajnost – prilagođavanje proizvodne i izvozne strukture

2. FAKTORI NA STRANI TRAŽNJE – privredna kretanja u svijetu, ponašanje i želje stranih kupaca i ukupna morfologija stranih tržišta

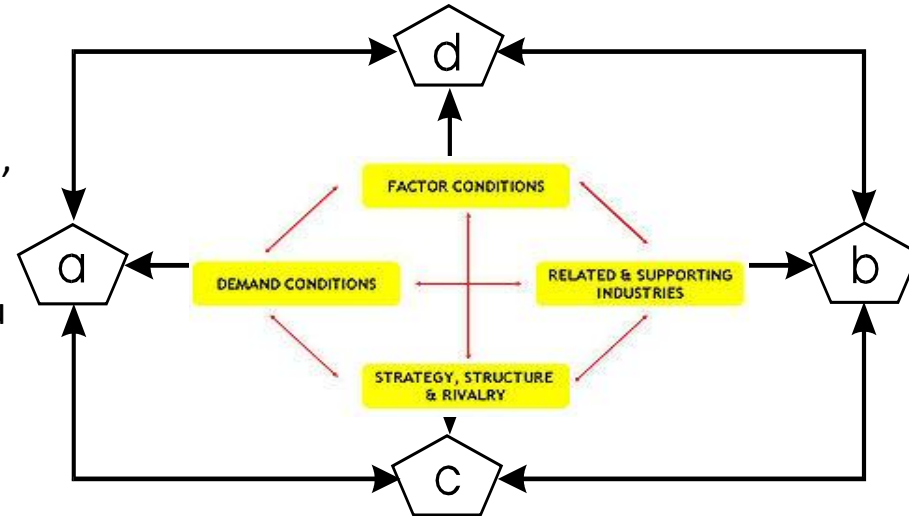
3. FAKTORI KOJI DOVODE DO SPAJANJA ILI ODBIJANJA PONUDE I TRAŽNJE (faktori konkurentnosti u užem smislu)

- Kvalitet i tehnološka svojstva proizvoda (nacionalni standardi, tehnička regulativa i sertifikacija, ISO 9000, ISO 14000, EU-CE)
- Cijena korigovana instrumentima spoljnotrgovinske politike u zemlji izvoznici i zemlji uvoznici
- Način plaćanja (ročnost, obezbjeđenje naplate, uslovi kreditiranja)
- Rokovi isporuke i način održavanja
- Organizacija istupanja na strana tržišta i marketing
- Razvojno osposobljavanje privrede zemlje kupca
- Ostali faktori konkurentnosti (sličnost zemalja, prijateljski odnosi, razvijeni poslovni kontakti firmi, bliskost jezika..)
- Osnovni faktori konkurentnosti variraju u vremenu i prostoru. Neki faktori tradicionalne konkurentnosti, kao **sirovine, kapital ili obilje neobučene RS** gube na značaju, dok **nivo obrazovanja, pravna i politička stabilnost, razvoj infrastrukture, R&D**, imaju sve veću važnost.
- Ima zemalja sa pozitivnim trgovinskim bilansom, ali se ne smatraju konkurentnim (većina zemalja proizvođača i izvoznika nafte)

Osnovne determinante konkurentnosti nacionalne ekonomije – Porterov dijamant konkurentnosti sa 4 faktora konkurentnosti

- a) **FAKTORSKI USLOVI** - uslovi vezani za faktore proizvodnje a koji determinišu intenzitet i oblike konkurentske borbe u pojedinim oblastima privređivanja (kapital, nivo tehnologije, infrastruktura, kvalifikovana RS, lokacija zemlje, informacija i dr.),
- b) **USLOVI TRAZNJE** – uslovi vezani za unutrašnju tražnju dobara i/ili usluga datih proizvodnih oblasti, tj.struktura domaće tražnje, veličina tražnje i njen obrazac rasta, interancionalizacija tražnje; (“**probirljivost kupaca**”)
- c) **POSTOJANJE VEZANIH I PODRŽAVAJUĆIH PROIZVODNJI** - prisutnost u zemlji industrija koje podržavaju proizvodnju konkurentnih proizvoda ili su u najtješnjoj vezi sa ovom proizvodnjom (**prateće industrije, dobavljači**),
- d) **STRATEGIJA PREDUZEĆA, STRUKTURA I OBLICI RIVALITETA IZMEDJU DOMAĆIH PREDUZEĆA** – kvalitet menadžmenta, strategija i struktura firme, cilj, misija, a takođe i karakter konkurencije između pojedinih preduzeća

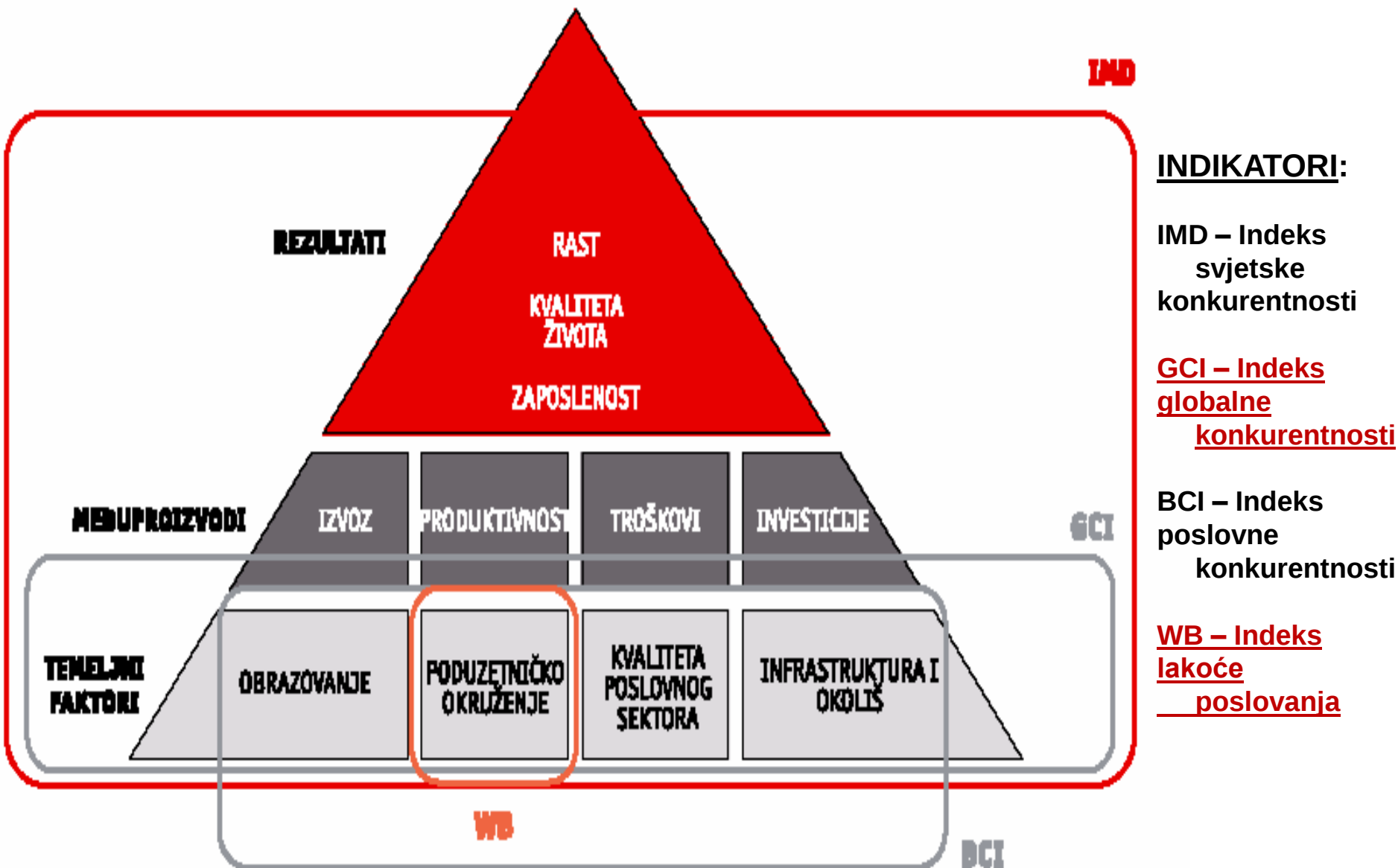
Četiri ključne determinante nacionalne konkurentne prednosti međusobno povezane formiraju sistem - nacionalni "**dijamant konkurentnosti**"

Postoje i još dva uslova:

- Razvojna politika
- Nepredviđene okolnosti

Novi faktor: **klimatske promjene** !
Suše, poplave, snjegovi, požari, uragani.

Piramida konkurentnosti i različiti indeksi konkurentnosti

- **MEĐUNARODNI INSTITUT ZA RAZVOJ MENADŽMENTA (IMD)** objavljuje **Godišnjak svjetske konkurentnosti** (**World Competitiveness Yearbook - 59**) koji sadrži dva pristupa: **globalno rangiranje** - osigurava sistemsko vrednovanje konkurentnosti, dok **profil konkurentnosti** - pojedine zemlje pokazuje kako se pojedina država usavršava i specijalizira. Godišnjak rangira i analizira sposobnost zemlje da stvori i sačuva okruženje u kojem se preduzeća mogu takmičiti. To znači da se pretpostavlja da se bogatstvo stvara primarno na nivou poduzeća – to područje se naziva «konkurentnost preduzeća».

- **SVJETSKI EKONOMSKI FORUM** definiše: a) **Indeks globalne konkurentnosti, GCI**, i b) **indeks poslovne konkurentnosti, BCI**, koji polazi od mikroekonomskog pristupa i oslanja se na podatke anketa.

- **SVJETSKA BANKA DEFINIŠE INDEKS LAKOĆE POSLOVANJA – Doing Business**, koji mjeri poslovnu regulativu i zaštitu vlasničkih prava (pokretanje poslovanja, izdavanje dozvola, iznajmljivanje i gradjenje, upis vlasništva, odobravanje kredita, zaštita ulagača, plaćanje poreza, trgovina, zaključivanje ugovora, zatvaranje poslovanja).

- **HERITIDŽ FONDACIJA** (Heritage Foundation) definiše **indeks ekonomskih sloboda**, kao slobodu poslovanja, slobodu trgovine, poresku slobodu, slobodu od države, monetarnu slobodu, slobodu ulaganja, finansijsku slobodu, slobodu od korupcije i slobodu rada.

Faktori i podfaktori indeksa svjetske konkurentnosti - GCI

EKONOMSKA USPJEŠNOST	EFIKASNOST VLADE	POSLOVNA EFIKASNOST	INFRASTRUKTURA
Domaća ekonomija	Javne finansije	Produktivnost	Osnovna infrastruktura
Svjetska trgovina	Fiskalna politika	Tržište rada	Tehnološka infrastruktura
Međunarodno investiranje	Institucionalni pravni okvir	Finansije	Naučna infrastruktura
Zaposlenost	Pravna poslovna regulativa	Menadžment praksa	Zdravstvo i zaštita okoline
Cijena	Socijani okvir	Stavovi i vrijednosti	Obrazovanje

Konačni indeks sastoji se od 20 podfaktora, svaki s istim ponderom (5%), grupisanih u **4 osnovna faktora konkurentnosti**: ekonomska uspješnost, efikasnost vlade, poslovna efikasnost, infrastruktura.

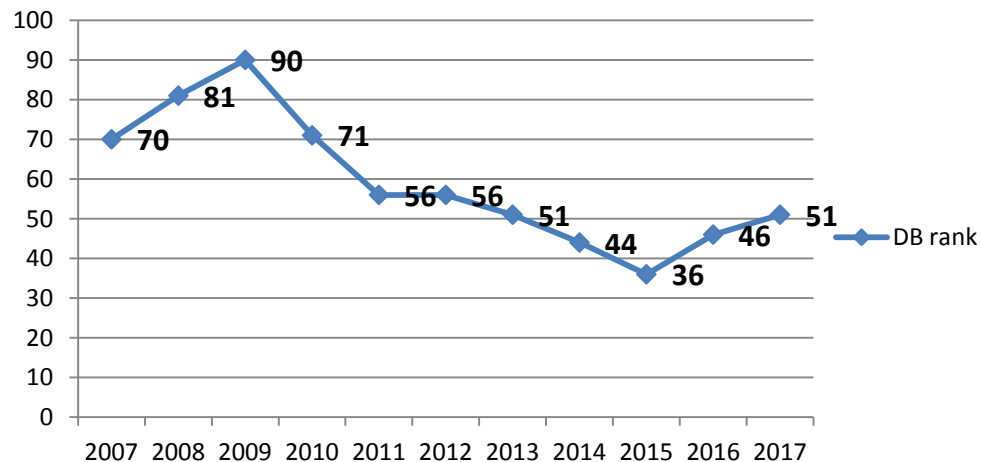

Crna Gora se 2007. po prvi put našla na zvaničnoj rang listi sa još 131 zemljom i rangirana je bila na 85 poziciji, zatim 2008-09 na 65, a 2009-10 na 62. poziciji.

Faktori	GCI 2009-10		GCI 2010-11		GCI 2011-12		GCI 2012-13		GCI 2013-14		GCI 2014-15		GCI 2015-16		GCI 2016-17	
	Pozicija	Bodovi	Pozic	Bodovi	Pozic-	Bodovi	Pozicija	Bodovi	Pozicija	Bod	Pozicija	Bod (1-	Pozicija	Bod (1-	Pozicija	Bod (1-
	Od 133	(1-7)	lja	(1-7)	lja (142)	(1-7)	(144)	(1-7)	-148	(1-7)	-144	7)	-140	7)	-138	7)
GCI	62	4,2	49	4,36	60	4,27	72	4,14	67	4,20	67	4,2	70	4,2	82	4,1
Osnovni faktori	65	4,4	45	4,9	57	4,69	74	4,49	68	4,59	61	4,7	58	4,7	86	4,3
Institucije	52	4,3	45	4,5	42	4,53	44	4,38	52	4,16	59	4,0	70	3,9	80	3,8
Infrastruktura	93	3,0	67	3,8	63	4,01	66	4,06	70	4,04	72	4,1	73	4	76	3,9
Makroekonomska stabilnost	70	4,6	37	5,1	94	4,45	118	3,85	112	4,07	88	4,5	79	4,6	119	5,7
Zdravstvo i osn. obrazovanje	40	5,8	33	6,2	59	5,79	73	5,65	37	6,07	29	6,3	33	6,2	60	5,9
Faktori efikasnosti	65	4,1	64	4,1	63	4,07	74	3,99	72	4,01	73	4,0	75	4,0	79	4,0
Visoko obrazovanje i obuka	57	4,2	52	4,5	48	4,65	51	4,63	50	4,51	51	4,7	54	4,6	64	4,5
Efikasnost tržišta robe	58	4,3	44	4,4	39	4,50	48	4,42	64	4,31	69	4,3	70	4,3	74	4,3
Efikasnost tržišta radne snage	53	4,5	39	4,7	45	4,60	93	4,14	58	4,39	65	4,2	74	4,2	83	4,1
Sofisticiranost finansijskog tržišta	17	5,0	28	4,7	35	4,57	40	4,49	49	4,40	56	4,3	44	4,3	54	4,2
Tehnološka spremnost	45	4,1	44	4,1	53	4,02	56	4,15	49	4,22	54	4,3	55	4,3	52	4,6
Veličina tržišta	124	2,2	129	2,1	130	2,05	130	2,08	135	2,14	134	2,2	131	2,2	130	2,1
Faktori inovativnosti	68	3,6	56	3,7	59	3,62	69	3,57	70	3,61	77	3,5	86	3,4	98	3,4
Sofisticiranost poslovanja	80	3,8	70	3,9	70	3,85	76	3,83	89	3,79	97	3,7	102	3,6	103	3,6
Inovacije	56	3,3	45	3,5	50	3,39	60	3,31	54	3,42	58	3,4	69	3,3	94	3,1

MONTENEGRO TOPIC RANKINGS (measuring bussines regulation) Lakoca poslovanja	Doing Business 2012 rank	Doing Business 2013 rank	Doing Business 2014 rank (189)	Doing Business 2015 rank (189)	Doing Business 2016 rank (189)	Doing Business 2017 rank (189)
	57	51	44	36 (72,02)	46 (71,85)	51 (72,02)
Starting a Business /osnivanje preduzeća	45	58	69	56	59	58
Dealing with Construction Permits /dozvole	175	176	106	138	91	93
Getting Electricity / prikljucak na elektro mrežu	69	69	69	63	163	164
Registering Property / registracija vlasnistva	112	117	98	87	79	78
Getting Credit / dobijanje kredita	9	4	3	4	7	7
Protecting Investors / zastita investitora (manjinskih)	29	32	34	43	36	42
Paying Taxes / placanje poreza	119	81	86	96	64	57
Trading Across Borders /trgovina sa inostranstvom	37	42	53	52	42	43
Enforcing Contracts / postovanje ugovora	137	135	136	136	43	41
Resolving Insolvency / zatvaranje p-ca	53	44	45	33	36	40

DB rank - Montenegro

Doing business rank

REGION DB 2014

Mak-25, SI-33, ME-44, HR-89,
KS-86, AL-90, RS-93, BA-131

REGION DB 2015

Mak-30, ME-36, SI-51, HR-65,
KS-75, AL-68, RS-91, BA-107

WB : «Doing business» 2017- 190 zemalja, 10 indikatora

- Pozicija Crne Gore pokazuje da postoji još dosta prostora za unaprijeđenje administrativnih procedura vezanih za poslovanje privrede
- Ako CG želi da ostane atraktivna destinacija za FDI mora još dosta da učini kako bi poslovno okruženje bilo bolje.

Ekonomija	DB index '17
Novi Zeland	1
Singapur	2
Danska	3
Hong Kong, SAR,CH	4
Južna Koreja	5
Norveška	6
Velika Britanija	7
SAD	8
Švedska	9
MAKEDONIJA	10
Slovenija	30
Hrvatska	43
Srbija	47
Crna Gora	51
Albanija	58
Kosovo	60
BIH	81

LAKOĆA POSLOVANJA SVJETSKA BANKA 2017

Economy / DB 2017	Ease of Doing Business Ranking	Starting a Business	Dealing with Constructio n Permits	Getting Electricity	Register Property	Getting Credit	Protecting Minority Investors	Paying Taxes	Trading Across Borders	Enforcing Contracts	Resolving Insolvency
AL	58	46	106	156	106	44	19	97	24	116	43
BA	81	174	170	123	99	44	81	133	36	64	41
MK	10	4	11	29	48	16	13	9	27	36	32
ME	51	58	93	167	78	7	42	57	43	41	40
RS	47	47	36	92	56	44	70	78	23	61	47
KS*	60	13	129	114	33	20	63	43	51	44	163

INDEKS EKONOMSKIH SLOBODA

Heritage Foundation (HF)

- Indeks ekonomskih sloboda Heritage Foundation (HF) izračunava se kao neponderisani prosjek vrijednosti **10 indeksa pojedinih sloboda**.

1. Sloboda poslovanja (*business freedom*);
2. Sloboda trgovine (*trade freedom*);
3. Fiskalna sloboda (*fiscal freedom*);
4. Javna potošnja (*government spending*);
5. Monetarna sloboda (*monetary freedom*);
6. Sloboda investiranja(*investment freedom*);
7. Financijska sloboda (*financial freedom*);
8. Sloboda od korupcije (*freedom from corruption*);
9. Radna sloboda (*labor freedom*);
10. Vlasnička prava (*property rights*);

Izabrane zemlje prema kategorijama ocjene ekonomskih sloboda - **HF 2015**

Represivne zemlje		Uglavnom neslobodne		Umjereno slobodne		Uglavnom slobodne		Slobodne zemlje	
0 - 49.9 /24/		50 - 59.9 (61)		60 - 69.9 /54/		70 - 79.9 /33/		80 - 100 /5/	
Belarus	42	Azerbeijan	59.7	BE, CY,	69	CA	79	Hong Kong	89,6
Ukraine	43	Croatia	59,1	SL, ES	68	US, DK	76	Singapur	89,4
		BIH	59	Makedonija	67,1	IE,ES	75	Novi Zeland	82,1
		Moldavija	55,5	MT, HU, LV, PL	67-66	UK, LU, FI	74	Australija	81,4
		Grcka	55,4	Albania	65,2	NL, DE	73	Svajcarska	80,5
		China	51,9	Romania, BG	65	SE,LT, IS	72		
		Rusija	51,1	Turkey	62,9	JP, AT, S.Korea	71		
				MONTENEGRO	64,9	CZ, NO	70		
				Slovenia, Serbia	60,3				
				Italy	61,7				

HF indeks - prosjek 10 sloboda:

1. Sloboda poslovanja (*business freedom*)
2. trgovine (*trade freedom*)
3. Fiskalna (*fiscal freedom*)
4. Javna potošnja (*government spending*)
5. Monetarna sloboda (*monetary freedom*)
6. Sloboda investiranja(*investment freedom*)
7. Financijska sloboda (*financial freedom*)
8. Sloboda od korupcije (*freedom from corruption*)
9. Radna sloboda (*labor freedom*)
10. Vlasnička prava (*property rights*)

Nerangirane – Avganistan, Libija, Sirija, Irak, Somalija, Sudan, Jemen...

Međunarodni institut za razvoj menadžmenta (IMD) navodi
«10 zlatnih pravila konkurentnosti», a to su:

**10 Golden
Rules**

1. stvoriti stabilno i predvidljivo **pravno okruženje**
2. raditi na fleksibilnoj i elastičnoj **privrednoj strukturi**
3. investirati u tradicionalnu i tehnološku **infrastrukturu**
4. podsticati **privatnu štednju i domaće investicije**
5. razvijati **agresivnost** na svjetskom tržištu, kao i **atraktivnost za FDI**
6. osigurati kvalitet, brzinu i transparentnost **vlade i administracije**
7. održavati ravnotežu između nivoa **plata, produktivnosti i poreza**
8. sačuvati društvenu strukturu tako da se smanje razlike u platama i **ojača «srednja klasa»**
9. značajno investirati u **obrazovanje**, posebno na nivou srednjih škola, i u cjeloživotno obrazovanje radne snage
10. uspostaviti ravnotežu nacionalne i globalne ekonomije kako bi se osiguralo održivo stvaranje bogatstva, uz održavanje **vrijednosnog sistema po mjeri građana.**

3.1. Politika razvoja bazirana na supstituciji uvoza

Razvoj moguće obezbjediti stavljanjem akcenta na afirmaciju sektora koji proizvode supstitute za uvozna dobra (druga polovina XX vijeka)

Pretpostavke politike supstitucije uvoza su:

- Vlastitom produkcijom dobara za koja su u ranijim fazama trošena devizna sredstva utiče se na poboljšanje platnog bilansa sa inostranstvom
- Budući da su uvozna dobra po pravilu industrijski proizvodi, država svoje napore usmjerava ka industrijalizaciji vlastite proizvodne strukture

- **Struktura ST:** RZ više uvoze sirovine i polufabriake, ZUR industrijske proizvode i visoke tehnologije. Taj se fenomen u teoriji zove “**fenomen demonstracionog efekta**”
- Različita struktura uvoza iskazuje se kroz **dohodovnu elastičnost tražnje za uvoznim proizvodima** (**razlicita struktura uvoza u odnosu na nivo privrednog razvoja**)
- Dohodovna elastičnost tražnje raste sa nivoom privrednog razvoja
- **Uvozna sposobnost određene zemlje** može se izraziti kao odnos
 $P_x/P_m = Q_x$
Px, Pm: Indeksi cijena izvezenih odnosno uvezenih proizvoda
Qx: Indeks fizičkog obima izvoza
- U onoj mjeri u kojoj su uslovi razmjene nepromenjeni (P_x/P_m), **uvozna sposobnost zemlje je funkcija promena u kvantumu robe koja se izvozi.**
- Ako se, pak, uslovi razmene pogoršavaju, neophodno je povećati izvoz u cilju zadržavanja uvozne sposobnosti nacionalne privrede na istom nivou.

POLITIKA RAZVOJA BAZIRANA NA SUPSTITUCIJI UVOZA – NEGATIVNO:

- **Politika proizvodne supstitucije uvezenih proizvoda** se po pravilu sukobljava sa tendencijom da se zaštitnim mjerama preferira skuplja domaća proizvodnja u poređenju sa jeftinom proizvodnjom od strane inostranih konkurenata (**slabi konkurentnost**)
- Da bi podstakli domaću proizvodnju nekih industrijskih proizvoda, često pribjegavamo velikom **uvozu opreme i sirovina za tu proizvodnju**, tako da se uvoz može i dalje povećavati (ne eliminiše izvozni jaz)
- politika supstitucije uvoza ne može računati sa efektima **ekonomije obima**
- Politika uvozne supstitucije po pravilu znači **favorizovanje neadekvatne privredne strukture (produkcija neesencijalnih dobara)**
- Mala elastičnost uvozne tražnje takodje negativno utiče na razvojnu performansu privrede, na duži rok vodi stagnaciji i padu makroekonomske efikasnosti

3.2. Politika izvozne promocije

- Imperativ ove razvojne politike je **rast izvoza**
- **Inovaciona sposobnost RZ**, koje po pravilu imaju visoke naučno-tehnološke i informacione sadržaje, dinamizira stopu privrednog rasta na osnovu superiornosti proizvodnje dobara za svjetsko tržište
- To je moguće kod onih privreda (RZ) koje raspolažu **neophodnim resursima koji garantuju ekonomski optimalnu proizvodnju** (razlikovanje izvozne penetracije izmedju drzava siromasnih resursima i privreda sa bogatim resursima)
- Školski primer afirmacije politike izvozne promocije je razvojno iskustvo **Japana** u vremenu druge polovine 20. vijeka (visoka dohodna elastičnost tražnje u sektorima: **tekstil, čelik, brodogradnja**; dobra koordinacija države, industrije i sindikata)
- Onog trenutka kada je međunarodna konkurencija uspjela da ugrozi japansku proizvodnju u ovim oblastima, država je 60-tih i 70'tih godina XX vijeka, efikasno promjenila svoje razvojne prioritete na: oblasti **informacionih tehnologija** (računari, telekomunikacije, robotika, fleksibilna automatizacija), **genetskog inženjeringa**, **ekološki bezbjednih proizvodnih grana**.
- Poželjno je izvoziti što više **proizvode više faze prerade**, a ne bazirati svoj izvoz samo na postulatima klasične teorije ST (povećavati izvoz niskog stepena prerade, jer polazi od komparativne prednosti na bazi prirodnih resursa)
- Izvozna promocija podrazumijeva davanje **podrške izvoznicima i posredovanje u spoljno-trgovinskim poslovima, čak i njihovo kreditiranje**

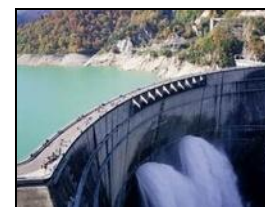
Značaj faktora proizvodnje u međunarodnoj specijalizaciji pojedinih zemalja i proizvoda

Značaj i vrednovanje faktora proizvodnje u međunarodnoj specijalizaciji pojedinih zemalja i proizvoda išli bi sljedećom putanjom:

1. **Prirodno intenzivni proizvodi** (zemlja, klima i priro. bogatstva najvažniji faktori proizvodnje)
2. **Radno intenzivni proizvodi** (fizički rad najvažniji faktor i input proizvodnje)
3. **Kapitalno intenzivni proizvodi** (kapital najvažniji, zasnovan na štednji stan. i rastu FDI)
4. **Naučnotehnološki intenzivni proizvodi** (znanje i tehnologija najvažniji faktor proizvodnje)

PRIRODA (SIROVINE)	KAPITAL	PRIRODA	KAPITAL
KAPITAL	RAD	RAD	TEHNOLOGIJA
RAD		KAPITAL	
		TEHNOLOGIJA	
bukova građa	vuneno predivo	električna energija	kompjuteri

Iz priloga se može vidjeti da su **glavni faktori cijene i konkurentnosti**:

- kod **bukove građe** priroda,
- kod **vunenog prediva** radna snaga (uglavnom nekvalifikovana),
- kod **električne energije** kapital (jer su potrebne skupe instalacije),
- kod **kompjuteru** tehnologija i obrazovana radna snaga.

4. Instrumenti i mjere politike spoljnoekonomskih odnosa

- Mjerama SP utiče se na razvojnu performansu na dva osnovna načina: podsticanjem izvoza i limitiranjem uvoza
- Neke mjere djeluju odmah, a neke su sa odloženim dejstvom
- Neke mjere su specifične za pojedine zemlje, dok su druge univerzalne i primijenjuju se manje, više u svim zemljama
- Oblici zaštite domaćeg tržišta:

1. mjere koje direktno utiču na **cijene**

(carine, prelevmani, uvozne takse i izvozne premije)

2. mjere koje direktno utiču na **količine**

(kontigenti, kvote, dozvole i zabrane uvoza tj. izvoza)

3. ostale mjere

(monopoli, državna trgovina, damping, restriktivni uvozni postupak, tehnički, sanitarni i ekološki standardi, samoograničenje izvoza i sl)

Devizni kurs je poseban instrument

Carina – obaveza uvoznika da u momentu ulaska robe plati propisanu sumu novca u korist države.

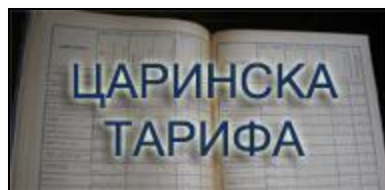
Vrijednost carine za sve robe koje su u prometu definisana je u

Carinskoj tarifi (spisak roba svrstanih po uobičajenoj međunarodno nomenklaturi i sa odgovarajućim carinskim stopama).

- **Carine po vrijednosti** (ad valorem, na vrijednost uvezene robe), **specifične** (osnov carinjenja je uvezena količina, npr. 0,20 centi po kg) i **kombinovane carine**
- **Stalne i sezonske carine**
- **Zaštitne** (standardna zaštita domaće proizvodnje, zatim privremene antidampinške i kompenzatorne carine, kao i zaštita od prekomjernog uvoza) i **fiskalne carine** (prihod budžeta)
- **Autonomne i ugovorne carine**
- **Minimalne (MFN) i maksimalne carine**
- **Prohibitivne (previsoke) i retorzivne (“osvetne”) carine**

1. Carine - obaveza uvoznika (izvoznika) da, u momentu kada roba prelazi državnu granicu plati propisanu sumu novca u korist države

Carinska osnovica – vrijednost uvezene robe na koju se primjenjuje carinska stopa da bi se dobio iznos carine

- **Carinska tarifa** Spisak roba svrstane po uobičajenoj međunarodnoj nomenklaturi i sa odgovarajućim car.stopama
- **Odstupanje od carinske tarife** – slučaj postojanja carinskih kontigenata (do nivoa odobrenog kontigenta niža carina ili potpuno bez nje)
- **Carinsko područje** – teritorija na kojoj se primjenjuje nacionalna carinska tarifa i carinski propisi

ANTIDAMPINŠKE I KOMPENZATORNE CARINE

- **ANTIDAMPINŠKA CARINA** ima za cilj da spriječi uvoz robe u CG po cijeni nižoj od normalne vrijednosti te robe, koji izaziva ili prijeti da izazove znatnu štetu postojećoj proizvodnoj grani ili znatnije usporava stvaranje proizvodne grane (npr. uvoz tetrapak mlijeka kad ono sa cijenom ispod "normalne", ulazi, uništava domaće proizvođače, a kad to postigne, onda se podigne cijena na tom tržištu, gdje nema konkurencije...)

- **KOMPENZATORNA CARINA** je posebna carina na uvoz robe koja se uvodi radi poništanja efekta subvencije koju država porijekla, odnosno izvoza posredno ili neposredno, odobrava za proizvodnju ili izvoz te robe u CG (npr. uvoz brašna koji je pod subvencijom u određenoj zemlji, kada je rodna godina, ulazi, pa prijeti da ugrozi domaću mlinsku industriju, koja uvozi i melje pšenicu čija carina je 0%); (proizvodi "domaće" brašno, tj. robe mlinske industrije)

- **USLOVI ZA UVODJENJE OVIH MJERA ZAŠTITE OD PREKOMJERNOG. UVOZA:**
- postoji znacajan **porast** dampinškog ili subvencionisanog uvoza u odnosu na domaću proizvodnju ili potrošnju (analiza tržišta);
- su **cijene** takvih uvoznih proizvoda **znatno niže** od cijena sličnih domaćih proizvoda ili da su te cijene uticale na smanjenje cijena sličnih domaćih proizvoda u znacajnoj mjeri ili da su spriječile povećanje cijena domaćih proizvoda do koga bi inače došlo;
- je kao posljedica takvog uvoza **pricinjena znatna šteta** pojedinoj proizvodnoj grani ili ako prijeti opasnost da do takve štete dode.
- Antidampinška, odnosno kompenzatorna carina ostaje na snazi koliko je potrebno da se otkloni šteta, a max 4 godine

MJERE ZA ZASTITU OD PREKOMJERNOG UVOZA – ko pokreće, ko analizira tržište, ko donosi odluku?

- Određeni proizvod se uvozi u **povećanoj količini** u odnosu na domaću proizvodnju kada nanosi ili prijeti da nanese ozbiljnu štetu domaćim proizvođačima istog ili sličnog proizvoda.
- **Domacu proizvodnju čine** proizvođači istih ili sličnih proizvoda čija zajednička proizvodnja predstavlja više od **50%** ukupne proizvodnje tih proizvoda u državi. Oni se organizuju i pokreću inicijativu prema **Vladi** da izvrši analizu tržišta i donese odgovarajuću odluku o uvođenju privremenih zaštitnih mjera.
- **Ozbiljna šteta** iz predstavlja značajno i sveobuhvatno slabljenje položaja domaće proizvodnje.
- **VRSTE MJERA ZA ZAŠTITU OD PREK. UVOZA:**
 - Količinska ograničenja;
 - Povećanje stope carine.

Uvozne takse, porezi i akcize; taksa od 1% na tzv. carinske usluge pri izvozu i uvozu; takse za carinsko evidentiranje 1%

Prelevmani – specijalne dadžbine, instrument savremenog agrarnog protekcionizma RZ(EU); vještačko održavanje cijena poljoprivrednih proizvoda na visokom nivou;

- Razlika između više domaće i niže uvozne cijene koju mora da plati uvoznik kad uvozi robu

Npr. ukidanje carina i prelevmana na sojinu sačmu (hrana za životinje) snižava prosječnu cijenu mesnih preradjevina za 20%..

Instrumenti i mere regulisanja izvoza - kreditiranje izvoza, izvozne **premije** i subvencije (proizvodne i izvozne stimulacije, prihod proizvođaču od strane države; država stimulise proizvodnu tačno odredjenih dobara), kvantitativna ograničenja uvoza-izvoza (kvote, kontigentiranje), uslovljavanje davanja uvoznih prava sa ostvarenim izvozom, promjena deviznog kursa, damping i tome slično.

VRSTE RESTRIKTIVNIH MJERA

- Kolicinska ograničenja;
- Dozvole (za uvoz, za tranzit, za robu dvostruke namjene);
- Posebni propisi (SPS, veterina, tehnički propisi);
- Antidampiske i kompenzatorne carine;
- Mjere za zaštitu od prekomjernog uvoza.

MJERE KOJE DIREKTNO UTIČU NA KOLIČINE

Kontigenti, kvote, dozvole i zabrane (necarinske barijere, koje prosječno opterećuju uvoz preko 5%)

Kontigenti – količina koju je moguće uvesti tokom određenog **perioda** (različiti način podjele kontigenata uvoznicima)

Kvote – slične, određuje je resorno ministarstvo, kad se one ispune, carine su znatno veće – puna zaštita

Dozvole – opojne droge, umjetnički predmeti, naoružanje

Zabrane uvoza – rijetko se koriste (zaštita zdravlja, politički motivi)

OSTALE MJERE

(monopoli, državna trgovina, damping, restriktivni uvozni postupak, tehnički, sanitarni i ekološki standardi, samoograničenje izvoza, međunarodne sankcije, mjere iz oblasti finansijske politike, mjere iz arsenala neoprotekcionizma, i sl)

Monopoli (karteli)- određivanje politike proizvodnje, prodaje i cijena (kartel aluminijuma (1912), čelika (1926), kalaja (1931), pšenice, kaučuka, šećera, nafte (1960, OPEC)

Državna trgovina – veliki kupac, suguran “platiša”, velike nabavke iz inostranstva, međunarodni tenderi (javne nabavke)

Damping – prodaje određene robe na stranom tržištu po cijenama nižim od normalnih tržišnih cijena

Restriktivni uvozni postupak – prekomplikovane administrativne procedure Tehnološki, sanitarni, ekološki i bezbjedonosni standardi

Neoprotekcionizam – RZ, veći nivo zaštite

ARGUMENTI ZA ZAŠTITU DOMAĆEG TRŽIŠTA

- Zaštita domaće proizvodnje (mlade industrije, kao npr elektronika, automobili, hemija mašinogradnja, određeni strateški proizvodi – čelik i poljoprivredni proizvodi)
- Zaštita mora biti efikasna, ciljana, blagovremena i oročena
- **INFANT INDUSTRY ARGUMENT** – zaštitne carine, zaštita zaposlenosti domaćeg stanovništva i visine domaćih nadnica

PODSTICANJE IZVOZA – mjere aktivne zaštite

1. Izvozne premije (subvencije)
2. Poreske i carinske olakšice (povraćaji)
3. Odobravanje izvoznih kredita sa niskim kamatama
4. Subvencioniranje transportnih troškova
5. Davanje garancija za kredite koji se odobravaju za proizvodnju i za izvoz
6. Finansiranje propagande (sajmovi, izložbe, publikacije)
7. Informacije i izučavanje spoljnih tržišta
8. Pomoć DKP i predstavništvima komora u prodoru domaće robe na strana tržišta

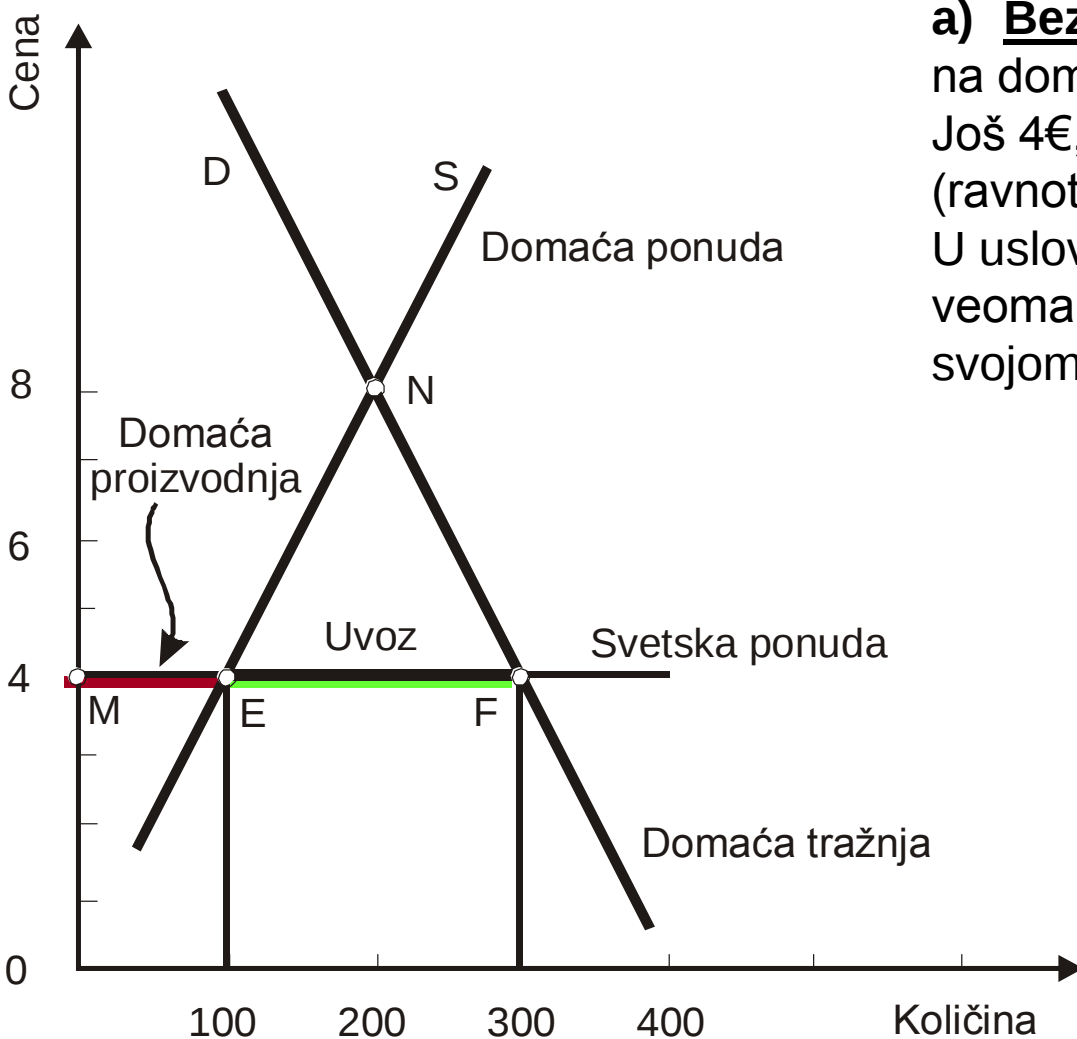
5. Spoljnotrgovinska politika male otvorene privrede

- Male zemlje imaju veoma nizak nivo učešća na svjetskom tržištu i nikako **ne mogu uticati na svjetsku cijenu** nekih roba, zato se mala zemlja **prilagođava** uslovima P i T koji važe na svjetskom tržištu
- Optimalno pozicioniranje domaće proizvodnje u vremenu i prostoru predstavlja kamen temeljac svake politike privrednog razvoja koja računa na otvorenost nacionalne privrede.
- Oslanjanje domaće proizvodnje na **unutrašnje tržište** koje je preduslov međunarodne razmjene.
- Brojna otvorena pitanja vezana za odnos uvoza i izvoza kako finalnih tako i proizvoda za dalju proizvodnju.

Svaka zemlja koja obezbijedjuje inpute koji su joj neophodni za privredni razvoj **može da bira izmedju više mogućih varijanti:**

- Da **poveca izvoz** (a time i uvoz),
- Da **smanji tekući uvoz** proizvodnjom nekih roba kod kuće I da tako uštedjene devize iskoristi za uvoz neophodnih dobara
- Da se **orijentise na vlastitu proizvodnju** svih dobara koja su neophodna za privredni razvoj umjesto da ih uvozi
- Da **obezbijedi inostrana sredstva u obliku kredita** u cilju placanja neophodnog povecanja uvoza

a) **Bez slobodne trgovine**, na bazi P i T na domaćem tržištu cijena je 4 €, a carina Još 4€, što daje uvoznu cijenu od 8€ (ravnotežna cijena u tački N)

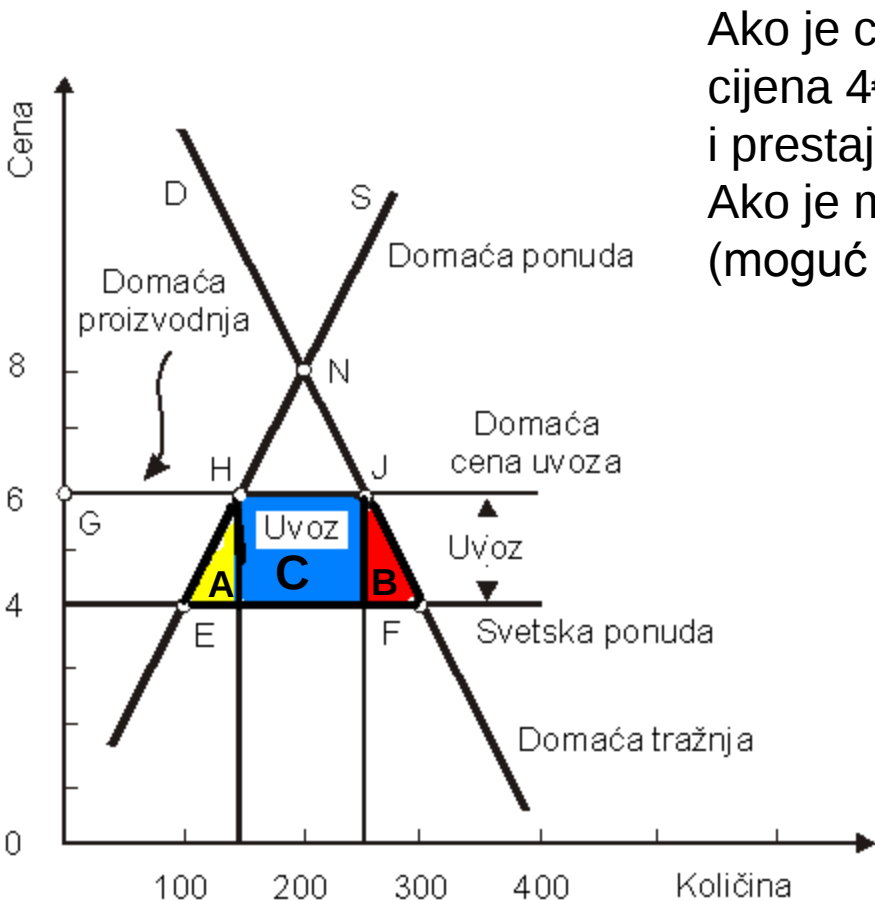
U uslovima kada nema spolj.trgovine, to je veoma visoka cijena, pa domaći proizvođači svojom proizvodnjom podmiruju ukupnu T.

b) **Sa slobodnom trgovinom** (nema carina, pa je ravnotežna cijena samo 4€ (tačka F) Cijena se poklapa sa svjetskom cijenom i postoji uvoz po cijeni od 4 € po komadu. Po toj, domaći proizvođači su spremni da ponude 100 jedinica, a uvozi se još 200 jedinica.

zemlja pokazuje veliku inferiornost u proizvodnji sagledavanog proizvoda.

U slučaju nepostojanja međ. trgovine ravnotežna cijena se nalazi u tački N (8 novč jed). Svjetska cijena sagledavanog proizvoda iznosi 4 novčane jedinice. Pod pretpostavkom da se radi o maloj zemlji koja ne može da utiče na svjetsku cijenu, ravnoteža u uslovima slobodne trgovine se ostvaruje kada zamišljena privreda proizvodi ME(100 jed proizvoda) i uvozi razliku između tražnje i domaće ponude koju predstavlja duž EF, tj. 200 jedinica.

Dejstvo carina na smanjenje uvoza i potrošnje (ali raste i cijena i domaća proizvodnja)

Ako je cijena robe na domaćem tržištu 8€, a svjetska cijena 4€, Ako je carina više od 4€, ona je prohibitivna i prestaje svaki interes za izvozom u tu zemlju
Ako je manja od 4€, onda je to neprohibitivna carina (moguć uvoz u tu zemlju)

Pretpostavimo da je cijena na domaćem tržištu 4€, a uvedena carina = 2€, pa je nova prodajna cijena 6€ pošto nema transportnih troškova,
Nova ravnotežna cijena podrazumijeva smanjenje domaće T sa 300 jedinica na 150 jedinica, carina će smanjiti potrošnju zbog djelovanja na rast cijena. Raste cijena - pada trazenja
Uvoz se smanjuje sa 200 na 100 jedinica proizvoda, dok se domaća proizvodnja povećava sa 100 na 150 jedinica posmatranog proizvoda.

Uvođenje carine povećava javne prihode i dovodi do ispoljavanja neefikasnosti

Trougao A je trošak neefikasnosti u domać. proizvodnji koji je rezultat rasta domaćih cijena. 50 jedinica;

Trougao B je gubitak potrošačeve satisfakcije kao posljedica rasta cijena. 50 jedinica;

Četvorougao C je prihod od carine koji odlazi državi. Ovaj prihod u stvari predstavlja svojevrsni transfer od potrošača državi, ali ne i obavezni gubitak efikasnosti.

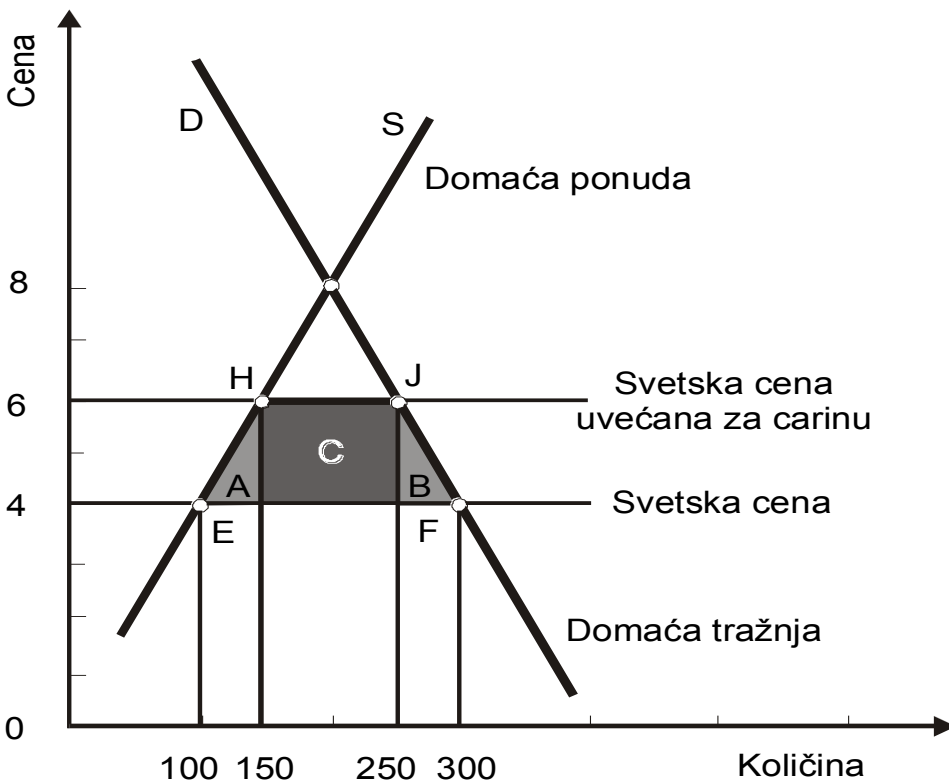
200 jedinica je carinski prihod, ali on može imati i redistributivni efekat na podsticanje proizvodnje ili izvoza..

Dejstvo carina na smanjenje uvoza i potrošnje

- postoje **tri efekta**: 1) zahvaljujući carinskoj zaštiti, domaći proizvođači mogu **povećati proizvodnju**;
- 2) usljed povećanja cijena potrošači su prinuđeni da smanje **svoju potrošnju** i
- 3) država dolazi do određenog iznosa **fiskalnih prihoda**.
- Kakav je u ovom slučaju čist efekat carine? Carine dovode do ispoljavanja ekonomske neefikasnosti. Njihovo uvođenje po pravilu znači da gubici potrošača premašuju prihod koji ostvaruje država uvećan za ekstra profite koje zarađuju proizvođači.

Ekonomski trošak carine

Uvođenje carine povećava javne prihode i dovodi do ispoljavanja neefikasnosti. Ukupan učinak carina moguće je dekomponovati na tri efekta.

Trougao A je trošak neefikasnosti u domać. proizvodnji koji je rezultat rasta domaćih cijena. 50 jedinica

Trougao B je gubitak potrošačke satisfakcije kao posljedica rasta cijena. 50 jedinica

Četvorougao C je prihod od carine koji odlazi državi. Ovaj prihod u stvari predstavlja svojevrsni transfer od potrošača državi, ali ne i obavezni gubitak efikasnosti. 200 jedinica je carinski prihod, ali on može imati i redistributivni efekat na podsticanje proizvodnje ili izvoza..

CRNA GORA

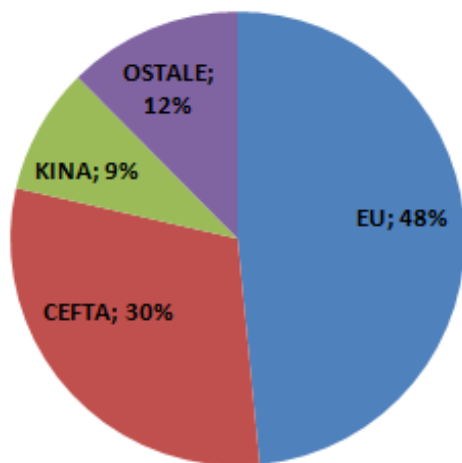
Analitički dodatak

CRNA GORA – indikatori spoljnoekonomske neravnoteže

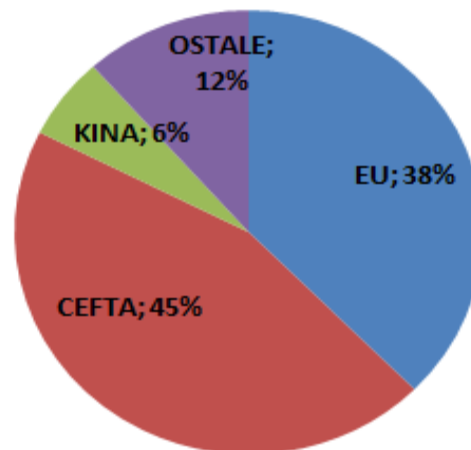
CRNA GORA	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
BDP, mlrd €	2.680,0	3.085,6	2.980,9	3.125,1	3.264,8	3.181,5	3.362,5	3.457,9	3.625,0	3.772,6
Izvoz roba (f.o.b.), mil € - /X/	483,4	450,4	296,3	356,6	476,5	391,9	395,7	357,5	325,3	345,3
Izvoz roba u BDP,%sklonost uvozu X/Y	18	15	10	11	15	12	12	10	9	9
Uvoz roba (f.o.b.), mil € /M/	2.027,8	2.475,7	1.617,9	1.623,8	1.782,6	1.781,1	1.724,3	1.733,9	1.788,8	2.002,6
Uvoz roba u BDP,sklonost uvozu)M/Y	76	80	54	52	55	56	51	50	49	53
Koeficijent otvorenosti (robe) (X+M)/Y	94	95	64	63	69	68	63	60	58	62
Robni deficit	- 1.544,4	- 2.025,3	-1.321,6	-1.267,2	-1.306,1	-1.389,2	-1.328,6	-1.376,4	-1.463,5	-1.657,3
Robni deficit, % od BDP-a	58	66	44	41	40	44	40	40	40	44
Pokrivenost uvoza izvozom X/M, robe	24	18	18	22	27	22	23	21	18	17
Saldo usluga	395,02	371,17	400,56	464,28	589,26	612,25	573,1	690,3	789,2	769,1
Izvoz roba i usluga, mil €	1.156,4	1.226,4	1.027,8	1.157,7	1.382,6	1.389,4	1.391,6	1.388,1	1.539,2	1.599,91
Uvoz roba i usluga, mil €	2.305,7	2.880,5	1.948,8	1.960,6	2.099,6	2.166,4	2.147,1	2.074,2	2.213,6	2.488,12
Pokrivenost uvoza izvozom, robe i usl	50	43	53	59	66	64	75	67	70	64
Stepen otvorenosti, robe i usluge	1,29	1,33	1,00	1,00	1,07	1,12	1,03	1,00	1,04	1,08
Trgovinski bilans, mil €	1.149,3	1.654,1	921,0	802,9	716,8	777,0	675,4	686,1	674,4	888,2
Trgovinski bilans,% BDP-a	43	54	31	26	22	25	23	20	19	24
Bilans tekućeg računa, mil €	-1.058,7	-1.535,2	-830,3	-710,2	-573,4	-587,6	-486,6	-525,8	-482,8	-711,9
Bilans tekućeg računa, % BDP-a	40	50	28	23	18	18	14,5	15,2	13,3	18,9
Net FDI, mil €	567,78	581,95	1.066,50	552,11	389,10	461,59	323,9	353,9	619,3	371,6
Net FDI, % BDP-a	21,2	18,9	35,8	17,7	11,9	14,5	9,6	10,2	11,3	9,8
Državni dug, mill € (od 2014 – javni dug)	737,2	894,7	1.140,2	1.270,7	1.483,5	1.699,5	1.933,7	2.022,2	2.361,6	2.498,7
JAVNI DUG (od 2014), % BDP-a	27,5	29,0	38,3	40,9	45,9	54,0	58,1	59,0	65,1	66,23
Državne garancije (mil EUR)		67,20	149,60	355,60	373,10	388,20	313,49	303,6	313	395,9
Izdate državne garancije (% BDP-a)		2,2	5,0	11,5	11,5	12,3	9,4	9	9	10,5

Spoljnotrgovinska razmjena

	UKUPNO			EVROPSKA UNIJA			CEFTA			KINA			OSTALE		
	Uvoz	Izvoz	Trgovinski bilans	% u uk izvozu	% u uk,uvozu	% u trg. Deficitu	% u uk izvozu	% u uk,uvozu	% u trg. Deficitu	% u uk izvozu	% u uk,uvozu	% u uk. trg. Def.	Uvoz iz ostalih	Izvoz iz ostalih	Trg. Deficit, ostale
2005	1.042.828	369.321	-673.506	49%	55%	45%	32%	41%	27%	3,2%	0%	5%	16,3%	4%	23%
2006	1.457.350	441.133	-1.016.217	52%	68%	45%	30%	30%	30%	3,9%	0%	6%	14,3%	2%	20%
2007	2.073.085	454.739	-1.618.346	49%	71%	44%	30%	28%	30%	4,8%	0%	6%	16,2%	2%	20%
2008	2.529.736	416.165	-2.113.571	47%	63%	44%	31%	34%	30%	4,9%	0%	6%	17,5%	2%	20%
2009	1.654.162	277.011	-1.377.152	42%	52%	41%	34%	43%	33%	5,5%	0%	7%	17,8%	5%	20%
2010	1.657.326	330.367	-1.326.960	43%	57%	39%	36%	38%	35%	5,4%	0%	7%	16,5%	5%	19%
2011	1.823.330	454.381	-1.368.949	44%	60%	39%	40%	30%	43%	5,7%	0%	7%	10,3%	9%	11%
2012	1.820.850	366.896	-1.453.954	44%	52%	43%	39%	39%	38%	7,2%	1%	9%	9,8%	8%	10%
2013	1.773.352	375.585	-1.397.767	44%	41%	45%	39%	49%	36%	8,1%	1%	10%	9,0%	8%	9%
2014	1.784.214	333.166	-1.451.048	46%	36%	48%	38%	46%	36%	7,4%	1%	9%	9,3%	18%	7%
2015	1.841.524	317.172	-1.524.353	41%	36%	42%	38%	43%	37%	10,3%	2%	12%	10,5%	18%	9%
2016	2.061.688	325.846	-1.735.842	48%	38%	50%	30%	45%	28%	9,0%	6%	10%	12,4%	12%	13%

IZVOZ IZ CG, 2016

UVOZ U CG, 2016

Trgovina sa CEFTA 2006

<i>mil €</i>	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ukupna robna razmjena CG	1.898,50	2.527,80	2.945,90	1.931,00	1.987,70	2.277,70	2.187,70	2.149,00	2.117,40	2.157,60
Robna razmjena sa CEFTA	643,5	827,8	1.030,50	776,6	800,5	1.002,50	846	872,9	821,4	835,7
% učešća	33,9	32,7	35	40,2	40,3	44	38,7	40,6	38,8	38,7
Izvoz u CEFTA	141,1	131,6	147,4	127,9	130,5	183,6	143,7	185,8	151,8	137,5
Uvoz iz CEFTA	502,4	696,3	883,0	648,7	670,0	818,9	702,3	687,1	669,6	698,2
Deficit	-361,3	-564,7	-735,6	-520,8	-539,5	-635,3	-558,6	-501,3	-517,8	-560,7
% pokrivenosti uvoza izvozom	28,1	18,9	16,7	19,7	19,5	22,4	20,5	27	22,7	19,7

	IZVOZ		UVOZ	
	000 EUR	2.015,0	000 EUR	
0-9 TOTAL	325.846	100%	2.061.688	100%
0 Hrana i žive životinje	27.337	8%	397.228	19%
00 Žive životinje	41	0,0%	19.812	1,0%
01 Meso i prerada mesa	10.218	3,1%	94.662	4,6%
02 Mliječni proizvodi i jaja	347	0,1%	49.535	2,4%
03 Ribe i preradjevine	100	0,0%	16.178	0,8%
04 Zitarice i proizvodi	6.871	2,1%	55.203	2,7%
05 Povrće i voće	7.159	2,2%	63.699	3,1%
06 Secer, proizvodi od secera imed	30	0,0%	11.207	0,5%
07 Kafa, čaj, kakao i začini	1.784	0,5%	34.349	1,7%
08 Stočna hrana (osim žita u zrnu)	275	0,1%	16.592	0,8%
09 Razni proizvodi za ishranu	512	0,2%	35.991	1,7%
1 Pice i duvan	22.506	7%	70.777	3%
11 Pica	20.314	6,2%	58.176	2,8%
12 Duvan i proizvodi od duvana	2.192	0,7%	12.602	0,6%
2 Sirove materije, osim goriva	71.968	22%	37.261	2%
3 Mineralna goriva i maziva	51.648	16%	187.539	9%
4 Životinjska i biljna ulja i masti	579	0%	13.937	1%
5 Hemijski proizvodi	17.588	5%	203.403	10%
6 Proizvodi svrstani po materijalu	86.569	27%	341.790	17%
7 Masine i transportni uređaji	31.135	10%	527.754	26%
8 Razni gotovi proizvodi	11.565	4%	279.239	14%
81 Montazne zgrade, sanitarni uređaji	269	0%	15.923	1%
Proizvodi i transakcije, nigde nimenuti	4.950	2%	2.759	0%

**Uvoz i izvoz
Crne Gore po
standardnoj
međ.
trgovinskoj
klasifikaciji
roba (SMTK):
sektor hrane,
pića i duvana**

Koristi i troškovi liberalizacije kroz SSP, CEFTA i WTO pristupanje

• <u>Proizvođači</u>	+ izvoznici
	- nekonkurenti
• <u>Potrošači</u>	+ pad cijena
	+/- konkurencija
• <u>Država</u>	+ makroekonomski
indikatori/privredni rast
	- prihodi od carina

SNIZAVANJE CARINSKIH STOPA, SLOBODAN PROTOK ROBA

Uvoz i izvoz Crne Gore po odsjeku klasifikacije SMTK: sektor hrane, pića i duvana

PODJELA PREMA ODSJEKU	IZVOZ po odsjeku klasifikacije				UVOZ pod odsjeku klasifikacije			
SMTK	2011	%	2012	%	2011	%	2012	%
0-9 TOTAL	454.381	100%	366.896	100%	1.823.337	100%	1.820.850	100%
0 Hrana i žive životinje	27.583	6,1%	27.726	7,6%	351.857	19,3%	356.578	19,6%
00 Žive životinje	12	0,04%	12	0,0%	25.509	1,4%	24.151	1,3%
01 Meso i prerada mesa	5.223	19%	6.904	1,9%	74.023	4,1%	84.255	4,6%
02 Mliječni proizvodi i jaja	72	0,3%	151	0,0%	46.664	2,6%	48.449	2,7%
03 Ribe i prerađevine od ribe	188	0,7%	32	0,0%	10.585	0,6%	11.083	0,6%
04 Žitarice i proizvodi od žitarica	3.886	14,1%	5.731	1,6%	57.092	3,1%	57.069	3,1%
05 Povrće i voće	9.601	34,8%	7.455	2,0%	38.681	2,1%	37.644	2,1%
06 Šećer, proizvodi od šećera i med	515	1,9%	15	0,0%	12.826	0,7%	12.034	0,7%
07 Kafa, čaj, kakao i začini	2.865	10,4%	3.924	1,1%	44.524	2,4%	35.924	2,0%
08 Stočna hrana (sem žita u znu)	82	0,3%	53	0,0%	16.367	0,9%	18.557	1,0%
09 Razni proizvodi za ishranu	5.139	18,6%	3.447	0,9%	25.586	1,4%	27.411	1,5%
1 Piće i duvan	23.079	5,1%	25.469	6,9%	65.850	3,6%	65.091	3,6%
11 Pića	22.685	5,0%	23.218	6,3%	50.939	2,8%	53.413	2,9%
12 Duvan i proizvodi od duvana	394	0,1%	2.251	0,6%	14.910	0,8%	11.678	0,6%

IZVOZ - najveće učešće vina i pića, oko 23,2 mil € (godisnji izvoz vina je 18,4 mil € i tu je pozitivan trg. bilans). Slijedi izvoz **voća i povrća** sa oko 7,4 miliona, a u posljednje vrijeme **izvoz mesa i prerađevina** bilježi pozitivne rezultate, oko 6,9 miliona .